

ДАСТУРАМАЛИ -5270

Дастурамал оид ба аудити пешгирӣ аз фасод

Дастурамали Созмони байналмилалии мақомоти олии аудит (СБМОА) аз ҷониби издаются ҷониби Созмони байналмилалии мақомоти олии аудит, ҳамчун қисмати низоми ҳуҷҷатҳои касбии (СБМОА) нашр мешаванд. Ҷиҳати дарёфти иттилооти иловагӣ аз веб-сомонаи www.issai.org боздид намоед.

Ҳуҷҷати тахминии НПИ – ҳуҷҷати мазкур до таъсиси Низоми касбии изҳоротӣ (НПИ) дар соли 2016 таҳия гардидааст. Аз ин лиҳоз, ҳуҷҷати мазкур нисбатан аз дигар ҳуҷҷатҳои минбаъдаи Дастурҳои Созмони байналмилалии мақомоти олии аудит (СБМОА) оид ба аудити тафовут дорад.

СБМОА-2019

- 1) Дар соли 2016 ҳамчун СБМОА 5700 - Дастурамал оид ба аудити пешгирӣ аз фасод дар муассисаҳои давлатӣ.
- 2) Бо таъсиси Низоми касбии изҳоротӣ (НПИ) Созмони байналмилалии мақомоти олии аудит (СБМОА), (СПП) аз нав номгузорӣ шудааст ба унвони Дастурамал оид ба пешгирии фасод GUID 5270 бо таҳриру тағиротҳо дар соли 2019.

МУНДАРИҶА	5
МУҚАДДИМА	
1. ЗАРУРАТИ МУБОРИЗА АЛАЙҲИ ФАСОД	7
1.1 Фаҳмиши фасод	7
1.2. Сабабҳои фасод	12
1.3 Арзёбии фасод	13
1.4 Нақши МОА дар мубориза бо фасод	15
1.5 Қонунҳо ва тартибот	17
2. НИЗОМИ ҚИСМАТҲОИ ПЕШГИРИИ ФАСОД	19
2.1 Ташкилиҳои фарҳангии зиддифасодӣ	20
2.2 Ҳадафҳо / дурнамо	21
2.3 Ташкилиҳои масъулиятнок баҳри пешгирии фасод	22
2.4 Арзёбии хатарҳо ва таҳили хавфҳо (идоракунии хатарҳо)	24
2.5 Барномаи зиддифасод (қолаби пешгирии фасод)	29
2.5.1 Пешгирии фасод	30
2.5.1.1 Сохтори мувофиқи стандарҳо ва қоидаҳо	30
2.5.1.2 Кодекси ахлоқ	32
2.5.1.3 Захираҳои мувофиқи инсонӣ (HR) – менечмент	34
Идоракунии захираҳои инсонӣ на заминаи арзандаву шоста будан	34
Омӯзиш	35
Ивазшавии кадрӣ	35
2.5.1.4 Назорати кадрӣ	39
2.5.1.5 Истифодаи ҳуқмати электронӣ	43
2.5.2 Ошкоршавии фасод	43
2.5.2.1 Механизми (фишангҳои) огоҳкунӣ	44
2.5.2.2 Аудити дохилӣ	45
Аксуламал нисбати фасод	46
2.6 Коммуникатсия – ҳисобот	49
Ҳисобот дар назди ташкилотҳое, ки муталлиқ ба сохтори аудиторӣ нестанд (МОА, парлумон, прокуратура)	49
Чамбӯварӣ ва нашри иттилоот аз сарчашмаҳои дохилӣ ва берунӣ	50
2.6.3 Алоқа	51
Нақшаи хаттии коммуникатсияи институтсионалӣ	52
Коммуникатсияи самараноки дохилӣ	53
Коммуникатсияи самараноки берунӣ	55
Нашри ҳисобот	56
2.7 Мониторинг ва дигаргуншавӣ (модификатсия)	57
2.7.1 Чараҳои мунтазами мониторинг	57
Таҳлили дарсҳои омӯхта	59
3. ҶАБҲАҲОИ ИЛОВАГӢ	61
3.1 Ҳамкорӣ муассисаҳое, ки дар мубориза алайҳи фасод иштирок мекунанд.	61
3.2 Ҳамкории байни мақомоти олии аудит (МОА)	61
3.3 Таъини сохтори давлатӣ	62

МУҚАДДИМА

Дастурамали мазкур боназардошти кӯмак ба аудиторони МОА дар доираи ваколатҳои худ баҳри оmodасозӣ ва гузаронидани аудити зиддикоррупсионӣ дар ташкилотҳои давлатӣ пешбинӣ шудааст. Он сохторҳо ва равандҳои зиддифасодиро дар ин созмонҳо инъикос намуда, аудиторонро онро ба сифати василаи аудит истифода мебаранд. Ҳамчунин он метавонад, объектҳои аудитиро истифода барад, (ба монанди идораҳои давлатӣ, муассисаҳои давлатӣ ва ғайраҳо) ҳамзамон ба сифати дастурамал барои амалӣ ва пешбурди фаъолияти зиддифасодии хеш низ қорбарӣ кунад. Он мақомотҳои олии аудитие, ки салоҳияти гузаронидани аудити самаранокро надоранд, пас метавонанд дастури мазкурро барои мақсадҳои дохилӣ истифода баранд.

Ин дастурамал тахмин мекунад, ки хонанда бо методологияи умумӣ ва тартиботи аудити марбут ба соҳаи мазкур, ки дар стандартҳои байналмилалӣ олии аудит СБСОА, ISA, роҳнамои аудиторӣ ва дигар стандартҳо, дастурҳои муқарраршудаи муталлиқ ба аудиторӣ шинос аст. Бо назардошти теъдоди зиёд ва фарогирии иттилоотии марбут ба мавзӯ, дастурамали мазкур ниҳой ва муқаммалу возеҳ нест, балки баҳри изҳори фаҳмондану шарҳ додан ва тасвири хусусиятҳои муносибу мувофиқ буда, барои аудиторон роҳҳои усулҳои тарҷибаӣ ва амалиро тавсия медиҳад.

Дастурамал самтҳои асосии сохтори зиддифасод ва тартиботиро фарогир аст, ки метавонанд, ки дар ташкилотҳои давлатӣ ошкор шаванд. Он ҳамчунин таъсиси сохторҳои зиддикоррупсионӣ, усулҳои зиддифасодӣ нисбат ба арзёбии хатарҳо, ҳамзамон чараҳои таҳлил ва равандҳои мониторинги хатарро тавсиф менамояд. Тавачҷуҳ ва мутаққоил асосӣ ба модулҳои самарабахши ташкилотҳоро созмонҳои зиддифасодӣ, ба монанди тақсмоти вазифаҳо, маҳдудкунии уҳдадорҳои қорӣ, ивазшавии вазифаҳои қорӣ, нақши назорати дохилӣ, сармояи инсонӣ, аз ҷумла баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ ва омӯзиши қормандон равона шудааст.

Ин дастурамал таҳқиқу тафтишоти қаллобиро дарбар намегирад, гарчанде, ки баъзе шубҳаҳои бахшҳои тафтишотӣ дар МОА фаъолият мекунанд. Дар аксар ҳолатҳо, МОА тафтишотро анҷом намедиҳад, зеро дар ин амал маълумоти қорӣ ё захираи басандаро соҳиб нест.

Мақомоти тафтишотӣ ҳатто метавонанд аз МОА талаб кунанд, ки қорӣ аудиторию дар ин соҳа қатъ кунанд, то хулосаҳои гуруҳи тафтишотиро зеро хатар нагузоранд. Аммо ҳолатҳое, мавҷуд аст, ки метавонанд, ки аз МОА дархост кунанд, ки бо ин гуна сохторҳо ҳамқорӣ кунад ва ҳатто якҷоя бо гуруҳи тафтишотӣ қорбарӣ намояд. Тафтишоти ошқор қордани қаллобӣ ва фасод ба таври фаъол метавонад, ки ҳолатҳои нигароникунандаи қаллобӣ ва пинҳонкунии рақамҳоро “рӯи об қорорад” ва ин тафтишот, то он қорме ба анҷом намерасад, ки то қормъоварии далелҳои қорӣ оид ба миқёс ва таъсири қорлиаии мушқилот, сабабу оқибатҳои он таҳқиқ нашавад.

Яке аз мушқилотҳои қорлидӣ, ки дар тӯли солҳои тӯлонӣ ҳам қорои олимону қоршиносон ва ҳам аз таҷрибаҳо маълум аст, ки дар идоракунии давлатӣ ҳолатҳои фасод мушқолиа мешавад, ки ин ба таъмини тавозуни институтсионалӣ (назарияи муомилоти қорочотӣ) зарурат қоррад. Татқиқи самарабахши институтҳои расмӣ ғайриимқон аст, ба қорлиси қорунии зиддифасодӣ, ки қордуни тағир қордани институтҳои ғайрирасмӣ дар як вақт имқонноқазир

аст, ҳамчунин мизони андеша ва дарки шахрвандон низ барои тағирот ҷиҳати муборизаи самаранок нисбат ба коррупсия зарурат дорад.

Муаллифони дастурамали мазкур концепсияи мазкурро дар қисмати аввал мавриди баррасӣ ва муҳокима қарор додаанд, ки дар он оид ба зуҳури фасод ва фасодкорӣ, дар бораи падидаи номатлуби марбут ба коррупсия маълумоти умумӣ дода мешавад. Дастурамали мазкур на танҳо як намуди методологияи зиддифасодӣ мебошад, ки балки дар он принципҳо ва тартибот дар заминаи арзёбии хатарҳо баррасӣ шудаанд. Ҳадафи асосии дастурамал ҳамчунин дар он зоҳир мешавад, ки он ҳамчун кӯмаки муфиде барои хонандагон маҳсуб ёфта, то дар масъалаи мубориза алайҳи фасодро жарфтару комилтар дарк карда, нисбати он бетараф набошанд. Аз ин рӯ, дар қисми аввали дастурамал, ки ба намояндагони мақомоти давлатии сартосарии ҷаҳон мурочиат карда шудааст, муаллифон талош кардаанд, ки оид ба падидаи номатлуби коррупсия, сабаб ва оқибатҳои он маълумоти умумӣ ҷамъоварӣ намуда, маводи муфидбахшero омода созанд.

1

ЗАРУРАТИ МУБОРИЗА АЛАЙҲИ ФАСОД

1.1 КОНСЕПСИЯИ КОРРУПСИЯ

Қабл аз муҳокимаи оне, ки чӣ гуна ҳолатҳои марбут бо фасодро коҳиш диҳем, мебояд хотиррасон намоем, ки барои чӣ мушкилоти корруптсия маҳфуми муҳим ва чиддӣ барои идоракунии давлатӣ маҳсуб меёбад ва он чи гуна бо идоракунии давлатӣ метавонад, ки иртиботе дошта бошад. Истилоҳи «идоракунӣ» одатан ҳамчун воситаи идораи ҳамаи ҷабҳаҳои идоракунии кишвар, корхонаҳои калону бузург ва дигар субъектҳо фаҳмида мешавад.

Идоракунии муваффақу хуб шартӣ асосии рушди устувори ҷомеаҳо ва минтақаҳо мебошад. Ин маънои онро дорад, ки идораи оқилонаи захираҳо ва вазифаҳои кории ҷамъиятии кишвар бо роҳи дурусту саҳҳеҳ, шаффоф, ҳисоботдиҳӣ, одилона ва бо назардошти ниёзҳои мардум мебояд, ки ҷараён гирад. Корруптсия – ин нисбатан дар қиёс бо маҳфуми идоракунӣ фаҳмиши маҳдуд маҳсуб меёбад, зеро ки он аксаран ҳамчун фаҳмиши сӯиистифода аз ҳокимияту мансаб ё эътимодноқӣ ба хоҳири ба даст овардани манфиатҳои шахсӣ дарк мешавад. Ин ҳарду консепсияҳо бо ҳам иртиботи пайваста доранд: он, ҷое, ки идоракунӣ ба талабот ҷавобгӯ ва ё бад аст, ҳавасмандӣ ва имконият барои ҳолатҳои сар задани фасодӣ бештар аст. Ҳамин тариқ, мусоидат дар пешбурди идоракунии дурусту боинсофона, софдилона воситаи хуби кӯмакрасонӣ барои мубориза нисбат ба коррупсия мебошад. Он ҳамчунин мустақиман кӯшишу талошҳоро дар мубориза бо фасод, аз қабилҳои огоҳии ҷомеа ва тақвият додани қонунҳои зиддикоррупсияро пурраву комил мегардонад. Ҳамчунин андешаи бозгаштӣ низ мавҷуд аст: фасод идоракуниро то он сатҳу дараҷае ба поин мефарорад, ки дар иҷроиши қарорҳои сиёсӣ ва татбиқи онҳо ҳалалҳои муҳимро ворид мекунад 1.

Амалиёти Ҳазинаи Байналмилалӣ Асёр ва муносибати он бо кишварҳои узв ҳамеша бо идоракунии мувофиқ робита дошт. Аммо дар соли 1996, қумитаи сиёсати Шӯрои роҳбарӣ як ваколати возеҳу равшанро илова кард. Дар Эъломияи худ оид ба ҳамкорӣ барои рушди устувори ҷаҳонӣ, Қумитаи муваққатино дар ин миён маврид ба зикри чиддӣ намуд, ки «пешбурди идоракунии софдилона дар тамоми ҷабҳаҳои он, аз ҷумла тавассути таъмини волоияти қонун, баланд бардоштани самаранокӣ ва ҳисоботдиҳии бахши давлатӣ ва мубориза бо коррупсияро ҳамчун ҷузъиёти муҳимияти сохторе, ки дар он иқтисодиёт метавонад рушд ёбад»².

Бонки Ҷаҳонӣ ҳамчунин Нишондиҳандаҳои идоракунии давлатиро таҳия намуд, ки дар он шаш ченаки калидии идоракуниро ҷунин номбар кард: ҳисоботдиҳӣ, субботи сиёсӣ ва мавҷуд наубдани хушунату зӯрварӣ, самаранокии ҳукумат, сифати рияи волоияти қонун ва мубориза алайҳи фасод 3.

Ба истиснои ин, Гуруҳи таҳиягарони меъёрҳои молиявӣ дар мубориза бо расмикунонии пулҳо - “шӯстушӯи пулҳо” эътироф карданд, ки ҳарду маҳфумҳои ибораҳои “фасод” ва “шустушӯи пул” бо ҳам иртиботу алоқамандӣ дошта, як дастуреро дар шакли китобчаи маълумотӣ ва истинодӣ таҳия кардаанд, чун раҳнамое барои баланд бардоштани огоҳӣ дар мавзӯи оне, ки чӣ гуна мубориза бар зидди расмигардонии пул метавонад, ки дар мубориза бар зидди коррупсия низ равона карда шавад 4.

Шубҳае нест, ки фасод метавонад, ки ба нишондиҳандаҳои иқтисодӣ таъсири ҷиддии манфӣ расонад. Падидаи номатлуби коррупсия метавонад сармоягузорӣ ва рушди иқтисодиро коҳиш диҳад. Он инчунин захираҳои давлатиро ба дастовардҳои хусусӣ ҷалб намуда, яъне ба ҷониби ғайрҳадафнок равона карда шуда, хароҷоти асосию зарурии давлатӣ дар соҳаи маориф ва тандурустӣ ҳадафнок масраф намешаванд. Ҳамин тариқ, он тамоюлҳои коҳиши хароҷоти истифодабарӣ ва хидматрасонии техникаро меафзояд, ҳамзамон зиёд кардани хароҷоти давлатӣ ва сармояро барои мудофия, ки аслан дар ҷалби ҳолатҳои фасодкорӣ осебпазир мебошанд. Коҳишҳои воридотии андоз вазъи идоракунии макроиқтисодиро мушкил намуда, тамоюли ба таъхирандозиро тӯлонӣ месозад, даромаднокии нобаробару нотавозунро афзоиш медиҳад 5.

Муоҳидаи СММ алайҳи коррупсия оид ба муайяннокии мазмуни “фасод” як маҳфумро надида, балки дар атрофи он 6 намуди мушаххасро номбар мекунад. Аммо якҷанд намудҳои “муайянкунии корӣ” – низ дар баробар ин оварда мешавад. Масалан, ташкилоти, Transparency International онро ҳамчун маҳфуми «сӯйистифода аз ҳукумати эътимодкарда барои манифатҳои шахсӣ» таъриф кардааст 7.

Маҳфуми кории фасод, ки аз ҷониби Бонки ҷаҳонӣ эътироф шудааст, бештар ба бахши давлатӣ нисбат дода шуда, ин гуна таъриф шудааст: «Сӯйистифода аз воситаҳои давлатӣ ва ё вазъи хизматӣ барои манфиатҳои шахсӣ ва ҳадафҳои сиёсӣ» 8.

Муоҳидаи ҳукуки шаҳрвандии Шӯрои Аврупо ба зидди коррупсия маҳфуми муайянеро мавриди зикри хеш қарор додааст; коррупсияро ҳамчун талабот, пешниҳод, муаррифӣ кардан ва пазируфтани, бавосита ва ё бевосита, ришва ва ё ягон дилхоҳ ҳолати ғайриқонунии бартариятдошта ва ё имконияти қабули ин гунаро, ки иҷрои нодурусти ҳама гуна вазифа, рафтори талабкунии “пораву ришва”-ро ғайриқонунӣ дониста, бартарии онро номатлуб ё дурнамои ба даст овардани онро эътироф намекунад 9.

Тибқи дараҷаи паҳншавии он коррупсияро ба фасодкории инфиродӣ ҷудо кардан мумкин аст, ки дар он теъдоди муайяни одамон ва иддае дастҷамъона, манфиатҳои хостаро ба тамоми гурӯҳҳои манфиатдор паҳн мекунанд, ки боиси вобастагии инсонҳо мегардад, ки дар ин ҳолат маблағгузор гирандаи он мегардад ва баръакс.

Ҳамчунин агар ба тафовути байни соҳаҳои давлату ҷомеа тавачҷух намоем, ки дар онҳо фасод мушоҳида мешавад: дар бахши хусусӣ, дар бархӯрдҳои байни бахшҳои хусусӣ ва давлатӣ ва дар бахши давлатӣ. Қабули «марказӣ – фаъол» дар пешниҳод ва қабули бартариятҳои фасодӣ намуди коррупсияи фаъол ва ғайрифаолро фарқ намуд. Корупсияи ғайрифаъол дар худ ҳолатҳои ғайриқасдии шахси мансабдорро, ки бевосита ва ё бавоситаи миёнарав талаб мекунад, ки ягон бартариятро барои манфиатҳои худ ва ё шахсони сеюм қабул мекунад, ё ин ки ин гуна ваъдаҳоро оид ба афзалиятҳо мепазирад, барои оне, ки амал кунад ва ё аз амалҳо дар мувофиқа бо мансаби хеш худдорӣ намояд, ва ё дар иҷрои

ваколатҳои функционалии хеш ба вайронкунии вазифаи хидмати хеш роҳ диҳад. Коррупсияи ғаёл дар худ амалҳои барқасдонаи дилхоҳ шахсеро дар бар гирифта, шахс ваёда медиҳад ва ё пешниҳод мекунад, бевосита ва ё ба воситаи миёнарав, ба кадом шахси мансабдор барои манфиати хеш ва манфиати шахси сеюм, бо дарназардошти он, ки амалҳоро иҷро мекунад ва ё худдорӣ аз амалҳо дар мувофиқии вазифаҳои ваколатӣ ва ё дар ҳолати иҷроиши вазифаҳои хеш бо вайронкунии вазифа ва ухдадории давлатии хеш роҳ медиҳад¹⁰.

Мутобиқ ба Муоҳидаи Иттиҳоди Аврупо оид масъулияти ҷиноӣ хариди ғаёли шахсони маъруфи вазифадори сатҳи миллӣ ва ё мансабдорони давлатӣ ҳамчун рафтори қасдан амалишуда тавассути ваёда доданҳо, пешниҳод карданҳо ба воситаи ягон шахси дигар, ба таври мустақим ё ғайримустақим дар сатҳи ҳама гуна мансаб муайян шудааст, ки дар ҳолати иҷроиши вазифаву ваколатҳои хеш ин амалро ё содир мекунад ва ё худдорӣ мекунад. Хариди ғайриғаёли шахсони шинохташудаи соҳибвазифаи сатҳи миллӣ ва мансабдорони давлатӣ ҳамчун амали қасдан содиршуда дар натиҷаи дархост ё қабул кардани ягон шахси мансабдори давлатӣ, мустақиман ё ғайримустақим, ҳама гуна афзалияти номатлуб барои худ ё каси дигар ё қабули пешниҳод ё ваёдадиҳии ҳамин гуна бартарӣ барои содир кардан ё худдорӣ кардан дар ҳолати иҷроиши вазифавии хеш муайян карда мешавад¹¹.

Консепсия оид ба фасод ба ду қисмат ва ё намуд ҷудо мешавад: намуди калон ва хурди фасод. Коррупсияи калон маблағҳои миқдоран зиёди пул ва чун қоида, мансабдорони воломақомро дар бар мегирад. Фасоди хурд ин коррупсияест, ки одатан миқдори ками пулро дар бар гирифта, аслан марбут ба шахсони мансабдор ва ё соҳибвазифаи мақом ва сатҳи поёнтарро дар бар мегирад.

Дар қатори дигар ҳуқуқвайронкуниҳо, фасод бо хешу таборӣ ё ошнобозиҳо, мизочпарастӣ, сарпарастӣ, ришвахӯрӣ, тамаъҷӯӣ, ғоратгарӣ ва қаллобӣ алоқамандӣ дорад. Хешу таборӣ ҳамчун хидмате, ки дар асоси решаҳои хешу таборӣ ва дигар пайвастагиҳои хунӣ муайян карда мешавад. Он инчунин ҳамчун муҳаббати зиёд нисбати ба хешовандон аз ҳадди зиёд новобаста аз хизмати онҳо қабул шудааст. Дӯстдориҳои зиёд нисбат ба хешу табор дар асоси таҷрибаҳои хосаи муносибатҳои ғайрирасмӣ махсусан нисбати шахс ё марбут ба гурӯҳе мебошад¹².

Истилоҳи "мизочпарастӣ" ба занҷираи мураккаби алоқаи шахсӣ байни сарпарастони сиёсӣ ё роҳбарон, ё муштариёни хоси онҳо ва ё пайравони инфиродӣ дахл дорад. Ин робитаҳо ба ғоидаи мутақобилаи моддиву моливӣ асос меёбанд: сарпараст ба ивази дастгирӣ ва ҳамкорӣ ба онҳо бар ивази (овозҳо, иштирок дар вохӯриву тазоҳурот) захираҳои истисноиро (маблағ, пул, ҷойҳои корӣ) ба шахсони наздики хеш ва ё шариконаш пешниҳод менамояд. Сарпараст қудрати номутаносиб дорад, ҳамин тариқ бо истифода аз ҳуқуқи бемаҳдуди хеш дороиҳои ғаёлро тақсим карда, таҳти назорати хеш мегирад¹³.

Мутобиқи муайянкунии маҳфумҳои "фаворитизм", "неопотизмз", ва "мизочпарастӣ" - ҳамаи ин маъноӣ онро дорад, ки маъноӣ дастгирии хешу таборӣ ва решаҳои авлодӣ буда, сӯйистифода аз ваколатҳо ва қудрати дороии хеш мебошад, ҳарчанде, ки дар як қатор кишварҳо ин амалҳоро рафторҳо ҷиноят ва ҳуқуқвайронкунӣ ҳисоб намешавад (масалан, банди 7 Конвенсияи СММ зидди коррупсия бидуни ишора ба хешу таборӣ интиҳобро дар асоси шоистагӣ фаро мегирад).

Ин гуна сӯиистифодаҳо одатан на танҳо бо фоидаи шахсии мансабдор, балки бо пешрафти манфиатҳои шахсони мансабдори мазкур, хоҳ иртиботи оилавӣ, ҳизби сиёсӣ, қабила ё гуруҳи динӣ алоқаманд аст.

Мансабдори фасодзадае, ки хеши худро кироя мегирад дар ивази ришва амал намекунад, балки барои ба даст овардани фоидаи камтар аз пешбарии манфиатҳои шахсони мансабдор вобаста аз мансаби хеш истифода мебарад. Интихоби ғайриқонунӣ ё таъйин нисбати шахсони алоҳида метавонад, ки дар заминаи дар доираи васеи хусусиятҳои гуруҳӣ рушд кунад: наҷод, дин, ҷуғрофия, мансубияти сиёсӣ ва дигар ё муносибатҳои шахсӣ ё ташкилӣ, ба монанди дӯстӣ ё узвияти муштарак дар клубҳо ё ассотсиатсияҳо 14.

“Непотизм” маънои онро дорад, ки нисбати дӯстони деринааш меҳрубонӣ зоҳир карда, алалхусус бо таъин намудани онҳо ба вазифаҳои роҳбарӣ, новобаста аз сатҳи салоҳияти ихтисосашон мебошад. Сарпарастӣ- ин дастгирӣ, руҳбаландӣ, имтиёз ё кӯмаки молиявие мебошад, ки ташкилот ё шахс ба шахси дигар мерасонад. Дар баъзе кишварҳо, ин истилоҳ барои тавсифи сарпарастии сиёсӣ, яъне истифодаи захираҳои давлатӣ барои ҳавасмандии мардум, бар ивази мукофот барои дастгирии онҳо дар маъракаи интихоботӣ истифода мешаванд.

Гарчанде ки низоми сарпарастӣ дар баъзе кишварҳо қонунист, ин истилоҳ метавонад як намуди фасод буда, марбут ба маҳфуми “ҳешутаборбозӣ”, ё ин ки “фаворитизм” бошад, ки дар он ҳизби ҳоким барои дастгирӣ дар маъракаи интихоботӣ барои гуруҳҳои алоҳида, оилаҳо ва барои аққалиятҳои гуруҳӣ бар ивази дастгирӣ дар чараёни интихоботӣ тавассути мукофотҳо, аз қабили тӯҳфаҳои ғайриқонунӣ, таъиноти қалбакӣ ё шартномаҳои давлатӣ амалу рафтор нишон медиҳад.

Ришвахурӣ ва ё ришваситонӣ - як шакли фасоди сиёсӣ, ки онро ҳамчун истифодаи ғайриқонунии қудрати сиёсатмадор баҳри манфиатҳои шахсӣ муайян кардан мумкин аст. Аксарияти системаҳои давлатӣ қонунҳои зидди ришвахурӣ доранд, гарчанде ки ин на ҳамеша коррупсияи сиёсиро бозмедорад. Ришвахурӣ - ин пешниҳоди манфатҳо бо назардошти ҳадафҳои ҷорӣ мусоидаткунанда барои қабули қарор истифода мешавад. Ин ҳолат тавассути соҳибмансабе дар амалу ратфоре мушоҳида мешавад, ки ришва талаб карда мешавад ва ё аз ҷонибе шахсе пурсида мешавад, ки то ба дасти соҳибмансаби ришвахур расад. Ришвахурӣ шояд, нисбатан аз ҳама намуди маъруф ва паҳншудаи фасод бошад. Муайянкунӣ ва ё таърифи он дар зиёда ҳуҷҷатҳои байналмилалӣ, дар қонунгузориҳои дохилии кишварҳои зиёд ва ҳатто дар интишороти доираи олимону коршиносон дарҷ гардидааст. Тибқи қоида он барои тавсифи пардохте, ки шахси мансабдори давлатӣ аз узви номатлуби ҷомеа мегирад, пеш аз он ки шахрванд хидматеро қабул кунад, мавриди истифода қарор мегирад. Ба таври қатъӣ ва ҷиддият, чунин амал на “ришва”-и балки шахси шарик дар фасод нест, балки “ситонидани пардохт” аз ҷабрдидаи ноҳостанӣ мебошад 15.

«Фоида», ки аз тариқи «ришва» дода мешавад, метавонад, ки дар шаклҳои гуногун зоҳир шавад: пули нақд, саҳмияҳои ширкат, иттилооти инсайдерӣ (иттилооти дохилӣ), хидматрасонии чинсӣ ва ё дигар намуди хидматрасонӣ, вақтхушӣ, шуғл ё дар ҳақиқат ваъдаҳои оддии манфиатҳои оянда (масалан, пас аз фаъолияти корӣ баъди бознишастагиҳои корӣ, яъне дар чараҳои нафақагирӣ бекор намондан).

Конвенсияи Шӯрои Аврупо оид ба масъулияти ҷиноӣ маҳфуми “ришва” - ро бо падидаи номатлуби фасод иртиботдошта медонад, бахусус, онро ба маҳфуми хариди фасоди фаъол ва маҳфуми хариди ғайрифасол номидааст 16.

Дар ҳошияи маҳфуми фасод, тасарруф, ғоратгариву дуздӣ ва қаллобӣ - ҳамаро бо калимаи дуздӣ талғам доништа, ҳолати содиршуда ва суйистифода аз мансаби шахси вазифадор ба шумор меравад. Ҳангоми дуздӣ молу мулк аз ҷониби шахсе, ки ба ӯ супорида шудааст (масалан, корманд), ғорат карда мешавад.

Қаллобӣ истифодаи маълумоти бардурӯғ ё гумроҳкунандаро водор мекунад, ки соҳиби молу мулкро ихтиёран қисман ба қисм тақсим кунад. Дуздӣ худ аз ҳама маҳфуми фасод хеле баландтар аст. Аммо, "тасарруф кардан" - аслан дуздии моликият аз ҷониби касе, ки ба вай супорида шудааст, ба таври васеъ ҳамчун муайянкунандаи коррупсия дар ҳама ҷо пайдо мешавад, ки боиси вайрон кардани уҳдадорихои фидокоронаву софдилона мебошад 17.

1.2. САБАБҲОИ КОРРУПСИЯ

Миёни сабабҳои марбут ба корупсия норасоӣҳо ва камбудии табиати инсонӣ ёдовар мешавад. Талоши очилан доранда будан ва даст овардани роҳҳои беинсофонаи маблағзӯхуротест, ки дар ҳама гуна ҷомеа новобаста аз низоми сиёсӣ устувор мегардад. Таҳаммулпазирӣ ба рафтори фасод метавонад на танҳо масъалаи марбут ба бошад, балки он решаҳои таърихӣ низ дошта бошад. Масалан, мавҷуд набудани давлати мустақили миллӣ метавонад боиси сарфи назар кардани меъёрҳои ҳуқуқие гардад, ки қоидаҳои қоидаҳои муқарраршудаи таҳмиلى аз ҷониби давлати забткарда қабул мешаванд.

Ин, дар навбати худ, метавонад боиси сарфи назар кардани меъёрҳои ҳуқуқӣ ва умуман стандартҳои ахлоқӣ гардад. Илова бар ин, баъзе иштибоҳҳо дар сиёсати иқтисодии давлатӣ метавонанд омили қатъӣ, яъне катлизатори фасод гарданд. Масалан, дар ҳолати норасоии иқтисодӣ, вақте ки талабот ва пешниҳод мувофиқат намекунад, хоҳиши дастрасӣ ба молҳои муайяни истеъмоли метавонад, ки сабабгори зӯхуроти фасод гардад 18.

Бо гузарони чанде аз таҳқиқоту пажӯҳишҳо се хусусияти умумиро муайян карданд (қоллаби секунҷаи қаллобӣ), ки метавонанд ба рафтори шахси фасодкор ё шасхи қаллоб 19 таъсир расонанд:

- Ҳавасмандӣ / фишороварӣ: талаботе, ки шахси фасодкор талош мекунад, ки рафтори бевичодонаро амалӣ намояд.
- Имконият: қобилияти шахси қаллоб бо сабаби вазъи беадолатонаи ҳеш амали фасодкориро иҷро мекунад.
- Навоварии ақлонӣ (ратсионализатсионӣ): маҳорати шахси фасод, дар асоси рафтори боақлона амали фасодро иҷро мекунад.

Дар шароити иқтисоди бозоргонӣ фасод метавонад тавассути низоми мавҷудаи ҳуқуқӣ ва речаи ташкилӣ заминаи рушдро соҳиб шавад, ки озодии пешбурди тичоратро ба воситаи амалиётҳои соҳибкорӣ маҳдуд кунад. Маҳдудиятҳо мазкур ба созишномаҳои махфӣ миёни гуруҳҳои мухталифи ғайрирасмӣ оварда расонда, метавонад, ки низоми системаи мавҷудаи ҷомеа таъсири манфӣ расонанд 20.

Чунин созишномаҳо метавонанд дар ҷомеаҳои мухталиф бо фарҳангҳои гуногун ҷои намоёнро соҳиб бошанд. Маврид ба зикр аст, рафторе, ки ҳамчун амали фасод дар як ҷомеа ба шумор меравад, метавонад, бо ин гуна таснифотшавӣ дар як ҷомеаи дигар ҳатман мувофиқат накунад. Сипос ба шахси мансабдоре, ки пас аз иҷрои вазифа метавонад нишон диҳад, аммо барои баъзеҳо аломати фасод шуда метавонад (фароҳам овардани муҳити мусоид, барои муваффақбӣи корҳои оянда), аммо барои дигарон ин метавонад танҳо ифодаи сипосгузори ва қобили қабул бошад. 21

Дар ҳолати баррасии сабабҳо, ки ҷониби фасодкор ришва пешниҳод мекунад, чунин омилҳоро метавон ҷудо кард;

- дастрасӣ ба молҳои маҳдуд ба монанди шартномаҳо, литензияҳо, иҷозатномаҳо, амволи ғайриманқул дар минтақаҳои ҷолиб ва серодами шаҳр,
- дастрасӣ ба иттилоот, аз қобили шартҳои шартнома, ҳисобнома оид ба ҳаҷми корҳои марбут ба нархгузори, оид ба фаъолиятҳои, ки марбут ба ашхоси қарорқабулқунанда мебошанд,
- муносибати мусоид ба дилхоҳ масъалае, ки баъзе хароҷотро пешбинӣ мекунад ё ва як қатор ташкилотҳои дигарро аз баъзе имтиёзҳо маҳрум месозад 22.

Дар партави онҳо, ки имрӯз фасоду фасодкорӣ мавриди муҳокимаҳо қарор гирифтааст, он ҷое, ки вазъи озодии пешбурди тичорат маҳдуд аст, ҳангоми қабули қарорҳо озодиҳои аз ҳад зиёд барои нафарони қарорқабулқунанда дода мешавад, ҳисоботдиҳии шахсони каммасъул ва ба қуллӣ набудани ашхоси масъул, мавҷуд набудани низоми назоратӣ, набудани шаффофият дар фаъолияти муассисаҳо, ки моликияти давлатӣ ва воситаҳои пулию молии давлатиро истифода мебаранд, заминаи кофӣ ва муҳити мусоидро барои рушди корпоратсия ба вучуд меоранд 23.

1.3 АРЗИШИ КОРРУПСИЯ

Фасод аз пушти ҳеш хароҷоти талаф мегирад. Аммо мушкилоти марбут ба коррупсия он аст, ки тафовут аз содиршавии ҷиноятҳо вобастагӣ дорад, ҷабрдидагони коррупсия аксар вақт на ба мавқеъ ва на дар вақти фаъолияти коррупсионӣ мустақиман алоқаманд нестанд. Бо вучуди ин, тахминҳо дар бораи миқдори умумии ришва дар тамоми ҷаҳон мавҷуданд.

Тибқи арзёбиҳо, танҳо фасод, ҳамчун зуҳуроти номатлуб барои соҳаи иқтисодии Иттиҳоди Аврупо то хароҷоти 120 миллиард евро дар идомаи 1 сол дар бар мегирад, ки нисбатан ба буҷаи солонаи Иттиҳоди Аврупо камтар мебошад 24.

Ба истиснои ин, коррупсия мушкилоти ҷиддии нисбатан фарогир ва харобиовареро ба бор меорад ва дар ҷаҳон аз миёни се нафар, як нафарӣ бо оқибатҳои коррупсия олууда шуда, барои ҷомеа ва дар маҷмӯъ иқтисодиёт азият мекашанд, ки ин дар зиёда арзёбиҳои коршиносон оварда шудаанд. Масалан, пулҳои ғоратшуда одатан аз кишвар берун сарф

мешаванд ва ё аз кишваре, ки ғорат шудаанд, тарки он давлат мекунад, ки дигар аз мақсадҳои истеҳсоли ё азнав тақсимкунӣ дастнорас буда, номаълум мешаванд 25.

Бағайр аз он, имкони гирифтани ришва ҳавасмандиро нисбати мансабдорони давлатӣ коҳиш дода, ҳолатҳои таҳдидкунӣ зиёд мешаванд, ки ба идоракунии умумӣ таъсир мерасонад, аз ин рӯ ба сифат ва дастрасии хидматҳои давлатӣ таъсири манфӣ мерасонад. Ришвахорӣ ва тасарруф танҳо ду чанбаи ин фасод мебошанд. Дар маркази тасвир натанҳо, бояд маблағҳои ғайримуомилотӣ ва пулҳои таъсиркунандаи “хешутаборӣ”, непотизмро илова кардан лозим аст, дар ин чо қаллобиро (масалан, қаллобӣ ё тақаллуби иттилооту маълумот) низ бояд илова кунанд 26.

Коррупсия нисбатан ба рушди истеҳсолот монеагузори мекунад, суръати сармоягузорию заиф мегардонад. Яке аз сабабҳои ин дар он аст, ки оқибати фасод бо андоз аз сармоягузорию қиёс карда мешавад. Ширкате, ки меҳодад сармоягузорию кунад, бояд хароҷоти ғайриҷашмдошт ва ё пешгӯинашавандаи ришваро дар ибтидо ва пешбурди тичоратро ба назар гирад 27.

Сифати муҳити зист низ аз мавҷудияти фасод бетаъсири манфӣ намоёнад ва коррупсия самаранокии сиёсати экологиро метавонад, ки аз байн барад. Дар ҳақиқат, ифлосшавӣ метавонад аз ҳисоби риояи номуназзами муассири экологӣ, ки бо пешниҳоди ришва мушкилоти ифлосшавӣ ва дигар масъалаҳои экологӣ бе ҳаллу фасл монанд, ки ин ҳолатҳо ба ришвастонию зиёдтар аз ин ҳам сабаб мешаванд 28.

Коррупсия метавонад, ки низоми демократияро дигаргун сохта, хатари аз байнравии онро ба миён орад. Гузашта, аз ин дар аксари кишварҳо ба як тавофуқи иҷтимоӣ ва сиёсӣ расидаанд, ки сарвати шахсӣ ба системаи аз навтақсимкунанда марбут буда, бо ҳадафи таъмини кафолати молу хидматрасониҳои ҷамъиятӣ ва пешгирии нобаробарии аз ҳад зиёди иҷтимоӣ, аз ин рӯ аз даромад андозбандӣ карда мешавад.

Хариди кормандони ҳадамоти андоз ва ё саркашӣ аз пардохти андоз қобилияти ҳукуматро оид ба ситондани андоз аз моликияти хусусӣ ва даромад ҳалалдор мекунад. Дуюм, хароҷоти давлатӣ дар буҷа баррасӣ карда мешаванд, ки онро парламент, мақомоти назорати марказӣ, ҷомеаи шаҳравандӣ ва МАО тасдиқ ва муайян мекунад. Аммо, тавре ки қайд шуд, коррупсия бучаро ба самти хароҷот кашида, хоҳишҳо ва имкониятҳои беҳтарини фароҳамоварӣ ва истифодаи зарурии захираҳоро ҳалалдор мекунад, ки манфиатҳои маҳдудеро барои рушди ҷомеа фароҳам меорад ва теъдоди истифодабарии сарчашмаҳо, захираҳои моливу пулиро низ коҳиш медиҳад. Ниҳоятан, фасод метавонад мустақиман ба ташаккули сиёсатҳо, қоидаҳо ва меъёрҳои ҷомеа таъсир расонад ва бо ин чараҳои тасъирбахшӣ ба равандҳои демократӣ ва қонунигузорию давлатӣ ҳалал ворид кунад. 29

1.4 НАҚШИ МОА ДАР МУБОРИЗА АЛАЙҲИ ФАСОД

Яке аз чанбаҳои муҳимтарини нақши МОА дар мубориза бо коррупсия ин қорест, ки бояд тақвияти институтҳои давлатӣ устувориро таъмин намояд, ки ҷузъиёти низоми миллии носозгорӣ нисбат ба фасод мебошад. Муассисаи давлатӣ дар доираи ваколатҳои муқарраргардида дар таъя ба қонунҳои ҷорӣ ин системаи ягонагии миллиро ҳамчун сутунҳои ҳифзи боми бино нигоҳ медорад.

Идоракунии эътимодбахш дар заминаи низоми ростқавлӣ, шаффофият ва ҳисоботдиҳӣ асос ёфтааст. Бо назардошти он, ки фасодро беҳтараш пешгирӣ намуд, нисбат ба оне, ки ҳолати фасодро ошкор кард, муборизаи ХАО нисбат ба фасод бисёрҷониба ва чандмаротиба бояд бошад. Ин мубориза шомили он аст, аммо бо ин маҳдуд намешавад:

- (1) воридкунии суолҳои марбут ба фасод ва ҳуқуқвайронкунӣ дар кори ҳамарӯзаи аудиторони МАО;
- (2) баланд бардоштани огоҳии мардум оид ба ҳолатҳои фасодкорӣ ва дигар ҳуқуқвайронкуниҳо аз ҳисоби дигар натиҷагириҳои ошкоршудаи расонаӣ ва саривақтии аудити МАО;
- (3) сайқалдиҳии усулҳо ва воситаҳои олотҳои мубориза алайҳи коррупсия ва дигар ҳуқуқвайронкуниҳо;
- (4) маълумотрасии иттилотдиҳандагони воситаҳои паёмдиҳӣ оид ба ҳолатҳои ҳуқуқвайронӣ; ва
- (5) ҳамкориҳои пайваста бо дигар муассисаҳо оид ба мубориза алайҳи коррупсия 30.

МОА бояд ҳолатҳои фасодкориро ошкор намояд, (пайдоиши он, сабабҳо, соҳаҳо ва механизмҳо) дар ҳамбастагӣ бо вазъи ҳар як аудит таҳлил кунад ва тавассути санҷишҳои худ МОА бояд кӯшиш кунад, ки усулҳои ба таври худсарона истифодабарии қоидаҳоро коҳиш диҳад, муқарраротро оид ба тартиботи маъмурӣ соддакардашуда муайян намояд, дастрасии нобаробарро нисбат ба иттилоот бартаараф бартаараф созад. Тавассути баррасии ҳамарӯзаи қонунвайронкуниҳо, ки дар рафти аудит ва баррасии қонунгузорӣ муайян карда шудаанд, МОА бояд кӯшиш ба харҷ диҳад, ки барои муайян кардани механизмҳои, ки нисбат ба коррупсия мусоидат намояд. Бо назардошти иҷроиши кори хеш бояд МОА талош кунад, ки ба қонун ё қарорҳо таъсиргузор бошад, ки то дар заминаи вазъи бавҷудодамада пайдоиши коррупсиониро фароҳам наоранд. Агар МОА тасмим гирад, ки қарор ва ё низомномае, ки вази пайдошавии фасодро ба миён меорад ва ё барои ба вҷуд овардани коррупсия ва пешбарии фасод муҳити дастрасе мебошад, пас метавонад, ки барои тағироти он тавсияҳои хешро пешниҳод мекунад. Қайд кардан бамаврид аст, ки дар чараёни аудит ошқори қонунвайронкуниҳо ва фасод мушоҳида шавад, МОА бояд чораҳои ислоҳиро тавсия диҳад, гарчанде ки кормадони МОА салоҳияти иҷроияро надоранд ва ҳукми суд ва ҳалномаи судро намебароранд.

Роҳандозии маҷмӯи дурнамоҳои мазкур, ки баҳри мубориза алайҳи коррупсия ва дигар ҳуқуқвайронкуниҳо равона шудааст, МОА кӯмак мерасонад, ки низоми идоракунии молиявии муассисаҳои давлатӣ усутувор гарданд, иттиллоъдоранд, ки мунтазам ҳисоботдиҳии ба ҳукумат муҳити пешгирикунандаро фарогир мешавад, ки барои зухур накардани ҳолатҳои фасод ва дигар намудҳои ҳуқуқвайронкуниҳо мусоидат менамояд. Низоми қавии идоракунии молиявӣ дар худ ин гуна ҳолатҳоро дар бар мегирад: даққиқӣ, мукамалӣ ва ҳисоботдиҳии молиявии саривақтӣ, ҳамчунин ба ин ҳисоботҳои саривақтии молиявӣ дохил мешаванд, ки аз ҷониби МОА ва дигар аудиторони мустақил санҷиш шудаанд, ҳамчунин ҳисоботдиҳӣ дар бораи назорати дохилӣ ва риояи қонунҳо ва санадҳои меъёрӣ; низоми бозътимоди назорати дохилӣ; ва имкониятҳои баҳисобириҳои хароҷот.

Низоми қавии менечменти молиявӣ ҳамчунин таъминоест, ки барои андозагирии натиҷаҳои самараноки фаъолиятҳо мусоидат мекунад. Ҳамзамон МОА дар баробари ин бояд низоми

назорати дохилӣ (хати муҳими ҳифз оид ба ҳуқуқвайронкунӣ) арзёбӣ намуда, тавсияҳои хешро оид ба бартарфосии дилхоҳ норасоӣҳои ошкоршударо пешниҳод намояд 31.

МОА бояд ба нақши итиллооти хеш таваҷҷуҳи хоса зоҳир карда, сатҳи огоҳии мардумро оид ба ғасод ва дигар қонунвайронкуниҳо тавассути наشري саривақтӣ ва оммавӣ оид ба натиҷаҳои аудит баланд бардоранд. Баланд бардоштани сатҳи огоҳии мардум дар бораи коррупсия дар масъулиятнокии мардумро мусоидат мекунад.

Маврид ба зикр аст, ки дар бисёр кишварҳо, МОА воситаҳои чамъоварии маълумот баҳри мубориза бо бадрафторӣ ва ҳуқуқвайронии олуида бо ғасодро истифода мебаранд, кидар ҳол ба сохторҳои давлатӣ гузориш медиҳанд.

Дар баъзе аз кишварҳо МОА салоҳияти оҷонсиҳои полис, муассисаҳои қудратӣ ва прокуратураро надоранд. Дар ҳолати асоснокии шубҳа ва олуидагӣ бо ҷиноят, ё ин ки дигар ҳуқуқвайронкуниҳо МОА бояд ба сохторҳои марбута хабар расонад, ки барои тафтиши ҷиноятҳо ва ҳуқуқвайронкуниҳо даъвати ҳамкорӣ намояд, (дар ҳолатҳои пешбиниқардаи қонуни ҷиноӣ). Дар баъзе ҳолатҳо, аудиторон метавонанд ба сифати шохидони прокуратура аз минбарони сдуй суҳанронӣ қарда, дар таъкибот нақши муҳими шохидиро мебозанд 32.

Самаранокӣ ва иҷроиши амали МОА дар ошқор қрадани қонуншиқаниҳо натиҷаи дурнамои ғабӯлиятҳои он мебошад. Аз ин рӯ, МОА бояд методологияи худро дар самти ошқор ва пешгирии ҷиноятҳо пайваста ва ба таври мунтазам такмил диҳад.

МОА бояд барои такмили ихтисоси қормандон ва сатҳи баланд бардоштани дониши қормандони хеш диққати қиддӣ диҳад, зеро муваффақи пешравии қор на танҳо дар гузаронидани тартибот ва воситаҳои он мебошад, балки ҳамчунин аз теъдоди қормандони соҳибмалақа ва соҳибтарибае вобастагӣ дорад, ки мувофиқи донишу малақаҳои хеш барои ошқор ва арзёбии иқтидори вайронкунии ҳуқуқ қонун софдилона ғабӯлият менамоанд 33.

МОА бояд дар миёни қормандон тарафдорони софдилонаву содиқро такмил дода, инро ба дигар қормандони ташкилоту қорхонаҳои беруни талқин намояд. Ғайр аз он, он бояд як муассисае бошад, ки ба он иттилоъдиҳандагони маълумот оид ба ғасод ва ҳуқуқвайронқориҳо тавонад, ки дар бораи шубҳаи рафтор, гуноҳи эҳтимоли ё воқеии ҳуқуқвайронкуниҳо дар қои қор хабар диҳанд. Зиёда аз сохторҳои МОА низоми чамъоварии шикоятқоро ба роҳ мондаанд. Телефонҳои боварӣ ва Интернет-технологияҳо мисоли равшани истифодабарии фароҳами механизмҳои паёмбарӣ оид ба ҳуқуқвайронқориҳо мебошанд.

Аммо, самаранокии ҳама гуна системаҳои қошқунии на танҳо аз дастрасӣ ба ин гуна воситаҳо буда, танҳо мавҷудияти қунин низомҳо ҳалли асосии мушкилоти шаҳрвандон вобаста нест, балки қунин низоми қорӣ махфиятро меафзояд ва боварии шаҳрвандонро оид ба сохторҳои марбута афзун намуда, шаҳрвандон дар ин ҳолат оид ба қонунвайронкуниҳои ҳаёти чамъиятии шақсони воқеӣ хабар мерасонанд, дар қорбар ин мақомоти давлатӣ бояд дар бораи ашқосе, ки ба ҳуқуқадорон маълумот медиҳанд, мебоист аз қониби мақомот дуруст ва адолатпазирона истифода бурда мешавад. Ҳамаи маълумоти чамъоваришуда бо ҳамин тариқ, яъне тавассути низоми баррасии арзу шикоятҳо, МОА бояд ки тариқи тамосҳои бехатарӣ хабаррасонӣ қарда шавад ва МОА бояд ҳамаи маълумоти чамъшудаеро,

ки аз ҷониби маълумотдиҳандагон ва ё дигар шахрвандон мерасанд, ҳатман аз ошкоркунии ғайрирасмӣ ҳифз намуда, принципҳои махфиятро низ риоя кунад 34.

1.5 ҚОНУНҲО ВА НИЗОМНОМАҲО

Қонунҳо ва фармонҳо марбут ба ҷилавгирӣ ва мубориза алайҳи коррупсия, қаллобӣ ва расмиқунони пул ва мубоиза бар зидди он, бояд як қисми низоми ҳуқуқии ҳар як кишвар бошанд. Бо назардошти шумораи кишварҳо ва МАО, қонунҳо ва санадҳои меъёрӣ дар ин дастурамал дохил карда нашудаанд ё дар барои онҳо хотирарсон ҳам карда нашудаанд.

Некоторые страны индивидуально разработали инициативы по борьбе с международной коррупцией. Однако только со второй половины 1990-х годов международное сообщество создало правовую основу для усиления правоприменения посредством сотрудничества. Основные инструменты:

Баъзе аз кишварҳо ташаббусҳои инфиродӣ дар мубориза алайҳи фасодкории байналмилалиро таҳия кардаанд. Аммо, танҳо дар нимаи дуюми солҳои 90-ум, ҷомеаи ҷаҳонӣ заминаи ҳуқуқиро барои тақвияти ҳифзи ҳуқуқ ва истифодабарии он тавассути ҳамкорҳои шарикӣ таҳия кард. Воситаҳои асосӣ:

- Конвенсияи Созмони Милали Муттаҳид алайҳи коррупсия.
- Конвенсияи байниамерикой оид ба коррупсия, ICAC, Созмони давлатҳои амрикой, OAS.
- Конвенсияи ҳуқуқи шахрвандӣ ва ҷиноии Иттиҳоди Аврупо оид ба коррупсия.
- Муоҳидаи баналмилалӣ оид ба мубориза алайҳи ришвархӯрии ташкилоти ҳамкориҳо оид ба рушди иқтисодӣ, ОЭСР.
- Конвенсияи Иттифоқи Африқо оид ба пешгирии коррупсия ва мубориза бар зидди он.

Бояд қайд кард, ки конвенсияҳои дар боло зикршуда аксарияти тавсияҳоро дар форумҳои мухталифи миллӣ ва байналмилалӣ дар самти мубориза бо коррупсияи фаромиллӣ, аз қабилӣ қўмаки мутақобилаи ҳуқуқӣ, таҳқиқоти муштарақ, пешгирӣ ва ошкор кардани интиқоли маблағҳои ғайриқонуний, ки тариқи ғайриқонунӣ муомилот шудаанд, ҷораҳо оид ба барқароркунии мустақим ва мубодилаи иттилоотро дарбар мегиранд, ва ҳоказоҳо 36.

- 1 *Равиши Хазинаи Байналмилалии Асър оид ба пешбурди идоракунии самаранок ва мубориза бо коррупсия - Дастурамал, Хазинаи байналмилалии асър, Вашингтон, иёлоти Колумбия, 2005, аз 2 ноябри соли 2009.*
- 2 *Изҳороти Кумитаи муваққати Шӯрои мудирони Хазинаи Байналмилалии Асър, Варақаи матбуотӣ № 96/49, 29 сентябри 1996, Хазинаи Байналмилалии Асър, Вашингтон, иёлоти Колумбия.*
- 3 *нигаред. [Http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp](http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp).*
- 4 *Гуруҳи кории молиявӣ оид ба пешгирии расмикунонии маблағҳои пулӣ, Коррупсия: Дастурамал оид ба захираҳо ва тавзеҳоти мухтасар оид ба истифодаи тавсияҳои ФАТФ оид ба мубориза бо коррупсия, соли 2010.*
- 5 *Равиши ХБА ба пешбурди идоракунии самаранок ва мубориза бо коррупсия - Роҳнамо, Хазинаи Байналмилалии Асър, Вашингтон, 2005, таширифи ниҳой - 2 ноябри соли 2009*
- 6 *UNODC, 2004 Бюллетени зидди коррупсияи Созмони Милали Муттаҳид, наири 3 , дастрасӣ дар сомонаи <https://www.un.org/> дүрэмoflaw / files / UN_Anti%20Corrup_Toolkit.pdf, саҳ. 10.*
- 7 *Transparency International, Аксаран суолҳои матраҳшуда оид ба фасод. Дастрас аст дар сомонаи; www.transparency.org/news_room/faq/Corruption_faq*
- 8 *Дастрас аст дар сомонаи; <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/6848>.*
- 9 *Нигаред ба банди 2, Конвенсияи масъулияти шахрвандӣ оид ба коррупсия, ки 4 ноябри соли 1999 дар Страсбург қабул шудааст, нигаред: <https://www.coe.int/en/web/convention/full-list/-/convention/rms/090000168007f3f6>*
- 10 *Добровольски, Этимод, фасод ва қаллобӣ [in:] Б. Козух, З. Добровольски, Таъсиси эътимоди чомаа; Дурнамои ташиқилӣ, Peter Lang GmbH, Франкфурт-на-Майне, соли 2014, саҳифаҳои 132–136.*
- 11 *Конвенсия оид ба масъулияти ҷиноӣ бо коррупсия, нигаред сомонаи: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/173.htm>*
- 12 *Луғати нави саводнокии фарҳангии мероси амрикоӣ, наири сеюм. Ширкати Houghton Mifflin, 2005. 10 уми августи соли 2009, <http://www.thefreedictionary.com/favouritism>.*
- 13 *D.W. Бринкерхофф, А.А. Голдсмит, клиентелизм, патримониализм ва идоракунии демократӣ: обзор ва меъёрҳои арзёбӣ барои барномаҳои. Барои Идораи демократия ва идораи Ажонсии ИМА оид ба рушди байналмилалӣ, сиёсати стратегӣ ва ислоҳоти институтсионалӣ, Abt Associates Inc., Bethesda 2002, саҳифаи 2.*
- 14 *Роҳнамои Созмони Миллали Муттаҳид меъёрҳои амалӣ оид ба мубориза алайҳи коррупсия барои прокурорҳо ва муфаттишон, саҳ. Сит., Саҳ. 28.*
- 15 *Дастури Созмони Милали Муттаҳид оид ба чораҳои амалии зидди коррупсия барои прокурорҳо ва муфаттишон, саҳ. 24.*
- 16 *Конвенсия оид ба масъулиятишиносӣ нисбат ба коррупсия, Страсбург, 27 январи соли 1999, бандҳои 2, 3, 7, 8 Конвенсия.*
- 17 *Дастурамал оид ба мубориза алайҳи коррупсия барои прокурорҳо ва муфаттишон, с. Сит., Саҳ 26.*

- 18 Добровольски, *Этимод, фасод ва қаллобӣ [in:] Б. Козух, З. Добровольски, Таъсиси эътимоди чомеа; Дурнамои ташкилӣ, Peter Lang GmbH, Франкфурт-на-Майне, соли 2014, саҳифаҳои 129–130.*
- 19 доктор Дональд Крессей; *Ташкилоти ҷиноӣ; шаклҳои ибтидоии он, фасод ва қаллобӣ дар соли 1972*
- 20 Добровольски, *Этимод, фасод ва қаллобӣ [in:] Б. Козух, З. Добровольски, Таъсиси эътимоди чомеа; Дурнамои ташкилӣ, Peter Lang GmbH, Франкфурт-на-Майне, соли 2014, саҳифаҳои 129–130.*
- 21 Дар саҳифаи мазкур
- 22 Дар саҳифаи мазкур
- 23 "Мубориза бо коррупсия дар давраи гузариш: Саҳм дар мубоҳисаи сиёсӣ", Бонки Ҷаҳонӣ, Вашингтон, иёлоти Колумбия, соли 2000 (нусхаи чопшуда), саҳ. XV-XVII.
- 24 Ҳисоботи Комиссия ба Шӯро ва Парлумони Аврупо, *Ҳисоботи Иттиҳоди Аврупо оид ба зиддикоррупсионӣ, СОМ (2014) саҳифаи ниҳой - 38*
- 25 *Индекси дарки коррупсия 2015; Шаффофияти байналмилалӣ.*
- 26 *Иқтибосҳо: Ф. Бойм, Ч. Ҷорҷес, Арзиши коррупсия: ҳама пардохт мекунад ва камбағалон аз ин беиштар пардохт мекунад, Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH, Шӯбаи давлатӣ ва демократия оид ба дастгирии татбиқи Конвенсияи СММ зидди коррупсия, Вазорати федералии ҳамкориҳои иқтисодӣ ва рушд, Eschborn 2008, саҳ. 2*
- 27 *Ф. Бем, Дж. Йоргес, Нархи коррупсия, ишора ба ишио, саҳифаи 5-6.*
- 28 *Х. Велш, Коррупсия, афзоиши ва мҳуити зист: таҳлили байни кишвраҳо. Мухити зист ва рушд. Economics, 2004, Vol.9: 663-93, иқтибос аз: F. Voeht, J. Joerges, Cost of Corruption, op. Cit, аҳифаи 7.*
- 29 *Иқтисбос аз нашри : Ф. Бем, Дж. Йоргес, Нархи коррупсия .., op.cit., Саҳифаи 9-10.*
- 30 Добровольски, *Этимод, фасод ва қаллобӣ [in:] Б. Козух, З. Добровольски, Таъсиси эътимоди чомеа; Дурнамои ташкилӣ, Peter Lang GmbH, Франкфурт-на-Майне, соли 2014, саҳифаҳои 181–185.*
- 31 Дар ҳамин саҳифаи мазкур
- 32 Дар ҳамин саҳифаи мазкур
- 33 Дар ҳамин саҳифаи мазкур
- 34 Дар ҳамин саҳифаи мазкур
- 35 *Идоракунии хавфи қаллобӣ. Дастурамали таҷрибаи пешқадам, Институти муҳосибони менеҷмент, 2008, саҳ 35.*
- 36 *Изҳороти Картахен де Индиас «Шаффофият зидди фасод».*

2

НИЗОМИ ҚИСМАТҲОИ ПЕШГИРИИ ФАСОД

Мувофиқи усулҳои зиддифасодии Бонки Ҷаҳонӣ, инчунин шакли намунаи коррупсияи Роберт Клитгаард, самаранокии мубориза бо коррупсия талаб мекунад, ки монополия бартарф карда шавад, коҳиш додани амалҳои озод, пешбарии шаффофият ва волоияти қонун тақвият дода шавад.

Ҳафт ҷузъҳои калидии барои мубориза бо фасод (ва пешгирӣ) муайян карда шуданд:

Фарҳанги ташкилии зиддифасодӣ, ҳадафҳо / дурнамо, масъулияти ташкилӣ, идоракунии хавфҳо, шаклҳои ҷилавгирӣ аз фасод, (барномаи зиддикоррупсионӣ) коммуникатсия ва иттилоот, мониторинг ва азнавсозию ислоҳкунӣ (модифактсиясозӣ). Ин фасл барои он таҳия шуда буд, ки муҳимияти шарҳи ҳамаҷониба ва таъсири он ба коҳишдиҳӣ ва пешгирии коррупсия дар ташкилотҳои давлатӣ омода шудааст, аммо нақши МОА-ро дар барқарорсозии дастурамал дар бораи он, ки чӣ гуна баргузорию аудит дар коҳишҳои ҳолатҳои фасоду фасоодкорӣ муосидат карда метавонад.

Фарҳанги ташкилии зиддикоррупсионӣ = Ҳадафҳо / Дурнамо = Масъулияти ташкиликунӣ = Идоракунии хатарҳо = Барномаи антикоррупсионӣ = Коммуникатсия – Ҳисоботдиҳӣ = Мониторинг ва модификатсиясозӣ

2.1 Фарҳанги ташкилии зиддикорупсионӣ

Маврид ба қайд аст, ки тарҳрезӣ ва татбиқи низоми самарабахши пешгирии коррупсия аз ҷумлаи вазифаҳои мушкилест, ки ҳар як муассиса талаб менамояд, ки бояд иштироки фаъолона ва муҳокимаҳои касбиро барои ҳамаи мансабдорони давлатӣ таъмин намояд, бинобар ин дар тасавури мо як чизи нисбатан зиёдтарро талаб мекунад, яъне нисбат ба маҷмӯи қадамҳои ғайримукарраре, ки барои риояи тартиботи муайян пешбинӣ шудааст.

Дар ин ҳошия, вазифаи идоракунӣ тамоми сатҳҳои иерархӣ (сулолавӣ ва ё авлодӣ) ҳамчун намунаи нақш барои низоми муассири пешгирии коррупсия муҳим аст. “Бидуни садои баланд аз боло” ва куллан уҳдадори роҳбарӣ бо назардошти маҷмӯи равишҳо дар ҷилавгирӣ аз коррупсия меъёрҳои аввалия самаранок нестанд.

Мақомоти идоракунанда ва роҳбарони баландпоя таҷриба ва ақидаи касбии худро барои арзёбии дараҷаи назорати мукамалеро барои ростқавӣ ва софдилӣ истифода мебаранд. Роҳбарони миёна ва кормандони маъмурӣ, аз ҷумла дигар мансабдорони давлатӣ, ҳамарӯза таҷриба ва хулосаи касбии худро барои интиҳоб, таҳия ва татбиқ намудани назорати зиддикорупсионӣ дар доираи ваколатҳои худ истифода мебаранд.

Аналогичным образом, аудиторы и другие органы, отвечающие за институциональный контроль, применяют свое профессиональное суждение для надзора и оценки эффективности и действенности антикоррупционной системы. Возможными индикаторами желательного антикоррупционного климата в организации могут быть:

Ба тариқи маъмулӣ, аудиторҳо ва дигар мақомоти масъули назорати институтсионалӣ хулосаи касбии худро барои назорат ва арзёбии самарабахшӣ ва амалиявӣ низоми зиддифасодӣ истифода мебаранд. Нишондиҳандаҳои эҳтимолии муҳити мусоиди фазои матлуби зиддикорупсионӣ дар ташкилот метавонанд, ки инҳо бошанд:

- 1) Ташкилот дар намоиши садоқат ва арзишҳои ахлоқӣ бояд намуна бошад.
- 2) Сохтори назоратӣ бояд аз рӯи низоми назоратии дохилии ташкилотро назорат барад.
- 3) Роҳбарият барои назорати сохтор, тартиботи тобеъшавандагон, мутобиқати ваколатҳо ва риояи уҳдадорихоро барои расидан ба ҳадафҳо Шӯрои директоронро вазифадор менамояд.
- 4) Ташкилот дар ҷалбкунӣ, рушд ва дастгириву ниғаҳдошти ашхоси салоҳиядор дар мутобиқат бо ҳадафҳо бояд намунаи ибрат бошад.
- 5) Ташкилот шахсони алоҳидаро барои иҷроиши пурмасъулияти вазифаҳои онҳо бо назардошти назорати дохилии ташкилот баҳри расидан ба ҳадафҳо ҷалб менамояд.

2.2 ҲАДАФҲО / ДУРНАМО

Чузъвиёти аввали муҳими муборизаи бомуваффақият бар зидди коррупсия муайян кардани ҳадафҳо ва афзалиятҳои мувофиқи стратегӣ мебошанд. Таъсис додани муҳити бидуни ғасод дар ташкилот ҳадафи дилхоҳ аст, аммо на ҳамеша метавонад воқеӣ бошад, зеро дар баъзе ҳолатҳо коррупсия метавонад танҳо бо сатҳи мақбул маҳдуд карда шавад, аммо тамоман решақан карда нашавад. Аз ин лиҳоз, дар асоси изҳорот ё аз назаргузарони рисолатию оиномавии ташкилот, роҳбарияти созмон бояд ҳадафҳо ва афзалиятҳои дарозмуддати созмонро муайян кунад. Ин ҳадафҳо бояд ба дурнамои умумии ташкилот, ба заминаи қонунгузорӣ ва бучавӣ бояд мувофиқ бошанд. Одатан ин гуна вазифаҳо бо баланд бардоштани мутахҳидӣ, тақвияти низоми пешгирии ғасод ва баланд бардоштани самаранокӣ ва ғаболнокии амалии ин гуна низомҳо иртибот дорад. Ҳадафҳои дақиқу мушаххас ва ҳамачонибаи мубориза алайҳи ғасод дар идоракунии устувори роҳбарият мебошад, ки аз коррупсия ҷилавгирӣ мекунад. Дар асоси ин мақсад ё афзалиятҳо, ҳадафҳои амалиётӣ бояд муайян карда шаванд, то тавассути ин гуна таъсирбахшӣ барномаи ҳамачонибаи зиддикоррупсионӣ бояд татбиқ карда шавад.

Эти цели должны быть нацелены на предотвращение коррупции, реалистичны, уместны, определены во времени и измеримы.

Ҳадафҳои мазкур бояд зиддикоррупсионӣ, воқеӣ, алоқамандӣ, саривақтӣ ва андозагиранда бошад.

2.3. МАСЪУЛИЯТИ ТАШКИЛОТҲО БАҲРИ ПЕШГИРИИ КОРРУПСИЯ

Дар баъзе аз давлатҳо стандартҳои дохилии назорат талаб менамояд, ки менечерҳо сохторҳои ташкилиро чунин бояд ба роҳ монанд, ки мақсадҳои барнома новобаста ба ин ё он вазъият амалӣ гарданд.

Дар ин ҳошия, таҷрибаи воқеиро бо таъин намудани шахси ҳуқуқӣ дар сохтор барои таҳия ва назорати ғаболият амалияи ва мушоҳидавӣ мебинанд.

Ба ғайр аз ин агар натиҷаи таҳлили хавф ва дигар вазъиятҳои ки тасдиқи худро меёбанд, мебояд масъулияти ташкилкунагдагӣ ва пешгирии коррупсияро дар муассисаҳо муайян сохт.

Ин амали муташаккилона метавонад дар дохили муассиса ва дар дохили сохторҳои алоҳидаи антикоррупсионӣ, ба сифати корманди варзида оид ба мубориза бар зидди коррупсия ва ё дигаре аз муассисаҳо ташкил карда шавад.

Онҳо бояд барнома ва амалиётро дарк кунанд, аз хатарҳои антикоррупсионӣ ва воситаҳои назорат дар марҳилаи барномавӣ бархӯрдор бошанд, уҳдадорихоро муайян намоянд, мустақил бошанд ва ба роҳбарияти муассиса бевосита тобеъ бошанд.

Зерсохторҳо/шахси (масъули) пешгирикунандаи ҳолатҳои коррупсионӣ бояд вобаста ба масъала ваҳаҷми корҳои ташкили таъсис дода шавад ва масъулияти якҷанд ташкилотро бар уҳда дошта бошад.

Ба ин зерсохтор/шахс метавонанд масъалаҳоеро вазифадор созанд, ки тамоми фаъолияти ташкилотро фарогир бошад;

- ҳамчун шахси тамосгиранда барои идораи ҳайати кормандон ва роҳбарияти ташкилот, дар зарурат ва бе зарурат таъя ба маълумотҳои расмӣ шабакавии тасдиқшуда, дар қатори шахсони воқеӣ(зерсохтор/шахс бояд дастрасӣ ва тобеъ ба роҳбарияти боло (масалан, ба роҳбари ташкилот) дошта бошад;

- доштани хотираи зеҳнии дониш дар бораи хавфҳои антикоррупсионӣ ва машваратдиҳӣ ба роҳбарияти ташкилот;

- Иттилоотонии кормандон (масалан ба воситаи баргузори семинарҳо, воситаи электронии омӯзиш ва мунтазам баргузори презентатсияҳо);

- кӯмак дар омӯзиш ва дастрасӣ ба ҳама намуди донишомӯзӣ дар мавзӯи мубориза бо коррупсия;

- идоракунии раванд ва арзёбии хавфу хатарҳо;

- мониторинг ва баҳодиҳии ҳамагуна нишонаҳову аломатҳои фасод;

- кӯмак дар иттилоотонии аҳли чома дар бораи доштани ҷавобгарӣ дар асоси қонуни хизмати давлатӣ, мувофиқ ба қонун дар бораи ҷавобгарии ҷиноӣ (_санчиши таъсирбахшии он_) дар риояи ҳуқуқ ва дахлнопазирӣ ба ҳаёти шахсии шахсони манфиатдор;

Агар ки ба зерсохтор/шахс далели дақиқ оид ба гумони асосноки баргузори ҳолатҳои коррупсионӣ маълум гардад, фавран роҳбарияти ташкилот иттилоотонида шавад ва барои чораҷӯӣ тибқи :

- гузаронидани санчиши дохилӣ;

- чораҷӯӣ аз рӯи нишондоди баланди шаффофият;

- иттилоотонии мақомоти қудратӣ (роҳбарияти ташкилот, чораҷӯии заруриро дар ҳалли ин масъала бояд гузорад); ва

- маълумот дар бораи камбудихо дар пешгирии коррупсия;

Ба зерсохтор/шахс набояд ягон намуди ваколатеро оид ба чораҷӯии интизомӣ пешбинӣ кунанд ва дар раванди он набояд, ки тафтишоти вобаста ба интизومي меҳнатро аз рӯи парвандаи коррупсионӣ гузаронанд;

Ташкилотҳо бояд саривақт ва асоснок ба ин зерсохтор/шахс ҳама намуди маълумоти заруриро, алалҳусус дар бобати пайдоиши ҳолатҳои коррупсионӣ, барои иҷрои вазифаҳои худ саривақтӣ чораҷӯӣ намоянд. Дар назди ташкилот масъалаи дастгирии зерсохтор/шахси пешгирикунандаи коррупсия дар иҷроиши вазифаҳо иртибот дорад (масалан бо роҳи

ташкили суроғаҳои махсуси электронӣ ва ё пешниҳоди захираҳо ва имкониятҳои ба ин монанд);

Ҳатто бо даргузашти вақти муайяни ваколатҳо, онҳо набояд маълумоти шахсии кормандонро ифшо созанд. Онҳо танҳо дар ҳолате метавонанд, ки ба роҳбарияти ташкилот ва кормандон маълумот пешниҳод намоянд, ки далелҳои гумонбарии шарҳи дар баргузори хукуквайронкуниҳои коррупсиониро доро бошанд. Маълумотҳои шахси метавонад, ки танҳо дар асоси қорбарии шубҳаи ташкилии кадрӣ баррасӣ мешаванд.

Зерсохтор/шахси пешгирикунандаи коррупсия бояд дар доираи қонуни таъин гардад. Эълони ин таъин бояд дар ҳадди масъулияти шахс қарда шавад. Агар ки зерсохтор/шахси пешгирикунанда ҷавобгарии иҷроиши қорҳои антикоррупсионии ташкилотро дошта бошад, ҳамзамон метавонад, ки дар роҳбарии қорҳои бевоситаи худ ташкилот/зерсохтор шахси мансабдори худро таъин намояд.

Ҳамкороне, ки масъули тафтиши бехатарии кормандон мебошанд, наметавонанд ба ҳайси зерсохтор/шахси пешгирикунанда суҳанронӣ намоянд.

Зерсохтор/шахс, ки вазифаҳои мансабии худро бо кормандон идома медиҳад, бояд бо кормандони зерсохтори дохилии молиявӣ (аудит), масъулони амалисозии сиёсати пешгирии коррупсия қорбарӣ намоянд.

2.4 АРЗЁБИИ ХАТАРҲО ВА ТАҲЛИЛИ ХАВҶУ ХАТАРҲО (ИДОРАКУНИИ ХАТАРҲО)

Дар ҳамаи ташкилотҳои давлатӣ баъд аз муҳлатҳои муқараршуда мунтазаман чорабиниҳои ошқор қардани соҳаҳои фаъолиятӣ, баҳусус ҳолатҳои осбепазирӣ нисбат ба коррупсия ва ҳолатҳои сабабҳои асоснокшуда мавриди мавзӯи чорабиниҳо қардан мункин аст. Вазифаи мазкур тавассути ташкилоти дохилӣ ва ё бо ҷалби ташкилоти берунӣ гузаронида мешавад. Барои расдан ба ҳадафи мазкур мебояд, ки имконияти таҳлили хатарҳоро баррасӣ қард.

Ташкилотҳое, ки хатарҳоро самаранок арзёбӣ мекунанд, мекушанд хавфҳои мушаххасеро, ки ташкилот ё барнома дучор мешавад, ба назар гиранд;

- таҳлил қардани эҳтимолият ва таъсири эҳтимолии коррупсия; ва дар ниҳоят, хатарҳоро афзалият мегузоранд ва ин қарорҳоро ҳуҷҷатгузорӣ мекунанд.
- ва дар ниҳоят, ба хатарҳоро афзалият мегузоранд ва ин қарорҳоро ҳуҷҷатгузорӣ мекунанд.
- ғайр аз он, раванди арзёбии хатар метавонад барои муайян қардани он истифода шавад, ки назорат дигар эҳтимолияти беэҳтимод ё камхарҷ дорад.
- равиши ҳамаҷонибаи умумиқабулшудаев баҳри арзёбии хатарҳо вучуд надорад; Аммо, онҳо одатан панҷ қадами зеринро дар бар мегиранд:

(1) муайянсозии арзёбии хатар, ки ба барнома таъсиррасон аст;

(2) арзёбии эҳтимолият ва таъсиррасонии хавфҳо 38;

(3) муайянсозии шаффофияти ташкилот ба хавфҳо (масалан омода будан дар қабули масоҳат ва ҳаҷми хавфҳои ҳолати коррупсионӣ дар доираи воқеияти мавҷудаи барномаҳои алоҳида ва дигар мақсадҳо);

(4) омӯзиши коршоямии ва мувофиқкунии назорат ва муайянсозии афзалиятнокии хавфҳо; ва

(5) Ҳуччатгузори намуди хавфи барнома (масалан ҷамъбаст ва ҳуччатгузори натиҷаҳои хулосаҳо, ки қаблан гузаронида шудаанд);

Қадамҳои мушаххас метавонанд арзёбии хавфҳо дар бар мегиранд:

- арзёбии ташкилкунӣ сохторӣ, раванд ва аз нуқтаи назари хавфи эҳтимолии коррупсионӣ;
- арзёбии бақайдгирии аудит;
- дар асоси он муайянсозии хавфҳои пуриктидор (бахусус, қаллобии молиявӣ, дар мисоли ҳисоботҳои молиявӣ);
- арзёбии эҳтимолияти зарари молиявӣ ва коҳиш додани сатҳи нуфузу обурӯи ташкилот;
- санҷиши эҳтимолияти хавф ва оқибатҳои он;
- баҳодиҳии низоми назорати дохилӣ (масалан, низоми бехатарӣ);

Натиҷагирии арзёбии хавфҳо бояд дар дигаргунии ҳама гуна сохторҳо, дар тартиб ва таъин намудани кормандон бо мақсади баргарафсозии камбудии ҷойдошта истифода бурда шаванд;

Ошкоркунӣ ва таҳлили самтҳои фаъолият, ки ба коррупсия махсусан осебпазир мебошад, ки ҷониби мақомоти давлатӣ вазифадор мешавад, ки онро иҷро намояд.

Соҳаи фаъолият, ки ба коррупсия осебпазир аст, соҳаҳои мебошанд, ки дар онҳо бо фасод дучор мешаванд (аз рӯи ҳайати шахсӣ, фармоиш ё қарор):

- шахсони сеюм (шахсони воқеӣ, соҳибкорӣ, ассотсиатсияҳо, ширкатҳо ва дигар муассисаҳо) манфиатҳои моддӣ ё ғайримоддӣ мегиранд ё аз камбудӣ ҳимоят мешаванд; ва
- ҷониби сеюм ба кормандон имтиёзҳо дода метавонанд, ки онҳо бо қонун ё созишномаҳои коллективӣ ҳақ надоранд

Гузашта аз ин, соҳаи фаъолият, ки бо ҳар кадоме аз инҳо вобаста аст, ба коррупсия махсусан осебпазир аст:

- тамоси очилии алоқаи беруна - аз ҷумла ҳангоми санҷиш ва назорати фаъолият;
- идоракунии бучаҳои калонҳаҷм;

- пешниҳоди қарордодҳо ё бурсҳо (грантҳо), аз ҷумла додани кӯмаки молиявӣ ва итиёзнок, грантҳо ё дигар маблағҳо;
- қорӣ кардани шартҳо, додани имтиёзҳо, тасдиқҳо, иҷозатномаҳо ва ғайра, муқаррар кардан ва ситонидани пардохтҳо;
- қорқарди амалиётҳо ва амалиётҳо бо истифодаи маълумоти дохилӣ, ки барои шахсон/ҷониби сеюм пешбинӣ нашудааст.

Ин ҳолат татбиқшаванд аст, агар танҳо:

- афзалиятҳои иқтидорӣ дорон арзёбии моддӣ ва ғайримоддӣ барои ашхос/ҷониби сеюм ва ё маҳсуб доништа шаванд;
- Зарари иқтидорӣ барои ашхоси сеюм оқибат ба ҷазо, хатари тичорати онҳо ва танҳо барои ҳастии муассисаи даҳолатқарда оварда мерасонад.

Талаботи таҳлили хавф дар соҳаҳои фаъолият, ки ба коррупсия махсусан осебпазир ҳисобида мешавад, ки аз рӯи принципнокӣ бояд, ба таври доимӣ ва мунтазам, вобаста ба ҳолатҳои моддӣ талаб қарда шаванд (масалан, аз ҳар як то панҷ сол ё пас аз тағироти ташкилию мувофиқавӣ ё тағирёбии хусусияти вазифаҳои гузошташуда.) Интизор меравад, ки барои муайян кардани соҳаҳои алоҳидае, ки нисбат ба коррупсия осебпазиранд, мақомоти давлатиро мебарояд, ки дар ду марҳилаи тартиботӣ вазифаи ҳешро иҷро кунанд:

- ба таври мухтасар омӯзиши осебпазирӣ ба коррупсия ва самаранокии қафолатҳои мавҷуда, ҳифз ва назорати дохилӣ (масалан, тавассути таҳқиқи қадвалҳо (диаграммаҳои ташкилӣ)).
- агар таҳлили хатарҳо зарур бошад: ошқор қрадани амалиётҳо, ки ба коррупсия махсусан осебпазир аст, инчунин қораҳои мавҷуда ва назорати дохилӣ (масалан, тавассути пурсишномаҳо ва мусоҳибаҳои иловагӣ).

Агар зарурати амал муайян қарда шаванд, таҳлили хавфҳо бояд бо тавсия ва / ё фармоиш додани қораҳои иловагии пешгирӣ ва амалҳои ислоҳӣ хотима ёбад.

Илова ба саволҳои дар боло овардашуда, роҳбарияти ташкилот, шӯъбаи мубориза бо коррупсия / қорқандони инфиродӣ ва инфиродӣ тавассути худбаҳодиҳӣ, инчунин аудиторҳои МОА ҳангоми санҷиши осебпазирии фаъолият ба коррупсия метавонанд саволҳои зеринро пешниҳод кунанд:

- Дар соҳаи фаъолият ҳолатҳои қорқсионӣ мушоҳида шуданд?
- Қониби сеюм талош қардаан, ки ба қарори қорқанд дар ин самт даҳолат ва ё муоидат намоянд?
- Оё дар минтақа бо назардошти муомилоти бучавӣ ва захираҳо идора мекунанд?
- Оё минтақа барои Шартномаҳо, кӯмақҳои молӣ ва маблағгузориҳо масъулият дорад?
- Оё минтақа шароитҳои худро қорӣ мекунад, ва барои гирифтани иҷозатномаҳо ва

гузаштҳо ризоият баён мекунад?

- Оё дар ин минтака чамбоварихоро ба уҳда мегиранд?
- Оё ҳолатҳои коррупсионӣ дар чунин сохторҳо ва ё дигар мақомотҳо ба шумо маълум аст?
- Оё сохтори мазкур ба фаъолияти мушаххаси раванди қорбарӣ мутобиқат менамояд?
- Оё иртиботи вазифаҳо бо имкониятҳои махсус дар фаъолият ва уҳдадорихо ҳамбастагӣ доранд?
- Оё ҳаҷми уҳдадорихо аз рӯи қарори қабулнамуда, ҳаҷми шартномаҳо ва ё дигар меъёрҳои фарқкунандаанд?
- Оё самти фаъолият метавонад дар охир сухани хотимавино оид ба қорқарди муносибатҳо ва ё баровардани қарорро дошта бошад?
- Оё дастгоҳи муносибаи назорати маъмурӣ мавҷуд аст ва барои назорати ҳалли қадом вазифаҳо раовна мешавад?
- Оё даҳолатнопазирии шахсият метавонад дар самти фаъолият ягона мушкилоти коррупсия гардад?
- Қадом механизмҳои назорати дохилӣ вучуд доранд?
- Оё раванди қабули қарор ва назорат бо қалби як шахси масъули мансабдор назорати дуқаратара пешбинӣ қарда метавонад?
- Оё сохторҳои даҳлдори дигар зарурат дорад, ки қатман қарорро тасдиқ намоянд?
- Оё қарорҳои қабулнамуда тавассути санҷиши амалиёт, таҳияи ҳисоботҳо, муайян намудани вазифаҳои мушаххас ва ё пешниҳоди ҳуҷҷатгузориҳо (суратчаласаҳо, гузоришҳо, ҳисоботҳо, бақайдгириҳои дафтардорӣ) шаффофиятро таъмин мекунад?
- Оё дар раванди қабули қарорҳо шаффофият талаб қарда мешавад, агарчанде ки нолозим будани розигии шахси мансабдор ва ё дигар сохторе, ки ҳуқуқ ба иштирок дорад?
- Оё талабот ба бурдани шаффофияти рафти ҳисоботи қаттӣ ва қабули қарорҳо, ки дар асоси он сохтори аудитӣ пайғирӣ намояд?
- Оё ягон намуди вайроншавии талаботҳо маълум аст? (масалан, қонун дар бораи бучет, қонун дар бораи хариди давлатӣ)?
- Оё ягон шикоят аз қониби МОА ва ё дигар сохтори назоратӣ, масалан сохтори мустақил оид ба назорат ва пешгирии коррупсия ҳаст?

Ташкилотҳои давлати, ҳамчунин МОА бояд аз далелҳои, ки осебпазир ба коррупсия, мушкилот, ташкили ислохот ҳастанд, огоҳ бошанд/ қараёни иникшоф, намуди роҳбарӣ, шароити қорӣ ва ҳодисаҳои пешбинишудае ки бо ростқавлӣ, бовиқдонӣ ва софдилӣ алоқаманданд 39.

Ҳамчунин метавон низоми нишондиҳандаҳои мувофиқатшуда барои муайянқунии ҳаҷми ҳолатҳои коррупсионӣ дар мамлақатро дар асоси шаффофият, барои қошқунии маълумот ва ҳисоботи самараноқу назаррас;

Муассисаҳои давлатӣ метавонанд барои ошкор крадани чанбаҳои осебпазир мунтазам баҳогузориро гузаронанд;

IntoSAINT, масалан яке аз воситаҳои мебошад, ки аз ҷониби МОА истифода бурда мешавад, вале боз метавонад ки аз ҷониби дигар ташкилотҳои ҷамъиятӣ арзёбии осебпазирии худ дар оид ба бартарии эҳтимолии содиршавии ҳуқуқвайронкуниҳо дар умум истифода шавад.

IntoSAINT баҳри ҷилавгирӣ аз коррупсия нигаронида шудааст ва ба тавсияҳои роҳбарикунанда оид ба дастгирии бегуноҳии ташкилот оварда мерасонад. Он як «воситаи сифат» аст, ки ба қорбар имкон медиҳад сиёсати инфиродии ба кулӣ таҳия кунад ва ҳамзамон огоҳии қормандонро оид ба софдилӣ ва ростқавӣ баланд бардорад.

Принсипҳои асосии IntoSAINT худбаҳодиҳӣ барои пешгирӣ, баланд бардоштани огоҳии умумӣ дар бораи бавиҷдонии рафтору амал, омӯзонидани тафаккурӣ оид ба осебпазирӣ аз нуқтаи назари рафтор дар хатар, ҳамчунин ҳисоботҳои идорашаванда / нақшаҳои мушаххаси идоракунӣ мебошанд.

2.5 БАРНОМАИ АНТИКОРРУПСИОНӢ (МОДУЛИ ПЕШГИРИИ КОРРУПСИЯ)

Дар асоси натиҷаҳои баҳодиҳии хавфҳои ташкилот, аз ҷумла саҳифаи профили хавф (агар ин иқдом гузошта шуда бошад), ташкилот бояд дурнамои зиддикоррупсиониро таҳия ва хуҷчатгузорӣ кунад; аз ҷумла муайян кардани ҳадафҳои мушаххаси назорат, таҳия ва татбиқи чораҳои зарурӣ ва чораҳои мушаххаси назоратӣ барои пешгирии коррупсия.

Як барномаи маҷмӯан муқаммал ва самараноки зиддикоррупсионӣ бояд ба сохтори умумии ташкилӣ ворид карда шавад. Ин барнома бояд ба се ҷабҳа ва ё се унсур тамаркуз кунад: Огоҳӣ – Оқоркунӣ – Воқуниш.

Расми. 2: Модули пешгирии коррупсия, МОА Австрия

2.5.1 ПЕШГИРӢ ОИД БА КОРРУСИЯ

Ҳадафи калидии Ҳукумат - ҷилавгирӣ аз иштибоҳот, пешгирии хатогиҳо ё бадрафторӣ дар ташкилот бо сабаби фасод ё дигар рафтори ғайриқонунӣ мебошад.

Барои пешгирии коррупсия мебоист, ки чузъвиёти навбатиро ба назар гирем:

- Сохтори мувофиқ бо стандартҳо ва тартиботу қоидаҳо;
- Кодекси ахлоқ;
- соҳибмаҳоратӣ ва дорои идоракунии захираҳои инсонӣ;
- Мутобиқати низоми дохилии назорат;
- Истифодаи ҳукумати электронӣ;

2.5.1.1 МУВРФИҚАТИ СОХТОРИ СТАНДАРТҲО ВА МЕЪЁР

Ду даҳсолаи ниҳой шаҳодат медиҳад, ки дар идоракунии бахши давлатӣ таҳоввулоти кулӣ мушоҳида мешванд. Гарчанде ки мушкилоти байни кишварҳои рӯ ба тараққӣ ниҳода ва пешрафта гуногун аст, аммо як мавзӯи умумӣ баланд бардоштани масъулияти ҳисоботдиҳӣ дар идоракунии давлатӣ мебошад.

Ҷонибҳои калидии манфиатдор, ба монанди ҷамъият ва мақомоти қонунгузор, аз ҳама беш манфиатдоранд, ки чӣ гуна маблағҳои давлатиро ҷудо, тақсим ва сарфу хароҷот мекунанд ва чӣ гуна коҳиш додани хароҷоти давлатӣ тавассути маҳдудкунии хароҷоти марбут ба хатари маънавӣ (хатари таъсири амалҳо ба ҷонибҳо) ва интихоби номусоид (вазъияте, ки иттилооти асимметрӣ ба ҷонибҳо зарар мерасонад) ба анҷом расонида мешавад.

Идоракунандаҳое, ки ба натиҷа тамаркуз мекунанд, кӯшиш мекунад, ки ин мушкилотро ҳал кунад. Ҳукуматҳои тамоми ҷаҳон бояд барои фароҳам овардани самарабахши хизматрасониҳои давлатӣ чораҳои иловагӣ андешанд, ки ин ба талошҳои минбаъда дар мубориза бо фасод низ мусоидат хоҳад кард. Роҳбарие, ки асосан ба натиҷагирӣ таъя мекунад, ислоҳоти муваффақе дар кишварҳои рушкардаву пешрафта маҳсуб меёбад, ҳамчунин дар ҷунинкишварҳои тараққиқарда, амсоли ИМА, Зеландияи Нав, Шветсия ва

Великобритания.

Дар дастурамали СММ оид ба сиёсати зиддифасодӣ дар соли 2003, СММ муҳимияти идоракуниро бо назардошти таъя ба натиҷаҳо дарҷ кардааст 40.

Барои таъмини низоми мувофиқшудаи ҳисоботдиҳӣ зиёда давлатҳо ва ташкилот идоракунии бо натиҷаҳо мутакко кунандаро қабул карданд, ҳамчунин ибораи машҳури идоракуни дар асоси санаду далелҳо ва идоракунии самаранокро мавриди истифодабарӣ қарор додаанд.

Менечероне, ки коррупсия ва дигар хатарҳоро самаранок идора мекунанд, дурнамоҳоро таҳия ва ҳуҷҷатгузорӣ мекунанд, ки муносибати ташкилотро барои рафъи хавфу хатарҳо тавассути муайянкунии арзёбии хатар баён мекунанд. Бастаи ҳуҷҷатнигорӣЮ роҳнамоҳо, низомномаҳо ва дигар олоту воситаҳо чузъвиёти калидии низоми пешгирии коррупсия ба шумор меравад. Ҳаҷми ин ҳуҷҷатҳо бояд ҳама соҳаҳои осебпазирро дар ташкилот фаро гирад, ки дар натиҷаи таҳлили хатарҳо ба таври беҳтарину беҳамто муайян карда шудаанд. Ғайр аз он, чунин ҳуҷҷатҳо бояд арзишҳои ташкилотро таъкид кунанд.

Мавзуҳои пешбинишуда барои риояи қоидаҳо метавонанд инҳо бошанд:

- Кори иловагӣ
- Ихтилофи манфиатҳо
- Қабули тухфаҳо ё даъватномаҳо
- Кор бо хабардиҳандагон/маълумотдиҳандагон
- Коркарди иттилоот бо дастрасии маҳдуд
- Шуғл пас аз дар давраи корӣ дар давлат.

Илова бар ин, мушкилоти ҳукумати “кушода”, ки шаҳрвандон дастрасӣ ба ҳуҷҷатҳо ва расмиёти давлатӣ ҳуқуқ доранд, назорати низоми идоракунии назорати самарабахши чамбиятиро фароҳам меорад ва ҳамин тавр коррупсияро бозмедорад. Дар натиҷаи дарҳости шаҳрвандон барои дастрасӣ ба иттилоот қабул ва эътибор пайдо кардани Қонун дар бораи озодии иттилоот дарҳостҳои шаҳрвандон барои гирифтани маълумот ба қонунгузори як қатор давлатҳо ворид карда шудаанд ва муваффақ ҳам шудаанд.

2.5.1.2 КОДЕКСИ ОДОБ ва ё АХЛОҚ

Ҳар як муассисаи давлатӣ бояд дорои кодекси одоб бошад.

Кодекси одоб – ин маҷмӯи принципҳои умумиэътирофшуда мебошад, ки ҳамаро- аз идорӣ то расмӣ вазифадор мекунад, то мувофиқи интизориҳои ҷонибҳои манфиатдор рафтори мувофиқро таъмин намояд 41.

Кодекси одоб - дастури ахлоқӣ мебошад, ки бояд тамоми роҳбарият ва кормандони ташкилот барои нигоҳ доштани эътимод ба худ ҳамчун шахсият ва ҳам ба созмон риоя намоянд.

Ҳадди аққал, кодекси одоб бояд инҳоро дар бар гирад:

- Арзишҳои асосии институт, аз ҷумла ростқавлӣ, мустақилият, холисӣ, бетарафӣ, маҳфият ва салоҳият.

- Масъулияти роҳбарият ва кормандони муассиса дар риояи арзишҳои асосӣ.

Ҳар як мақомоти давлатӣ бояд кодекси одобрӣ дар доираи пешгирии коррупсия паҳн кунад.

Пешгирии самараноки фасодро метавон ба даст овард, агар тамоми роҳбарият ва кормандон кодекси одобрӣ созмонро дуруст дарк кунанд. Фаҳмиши ҳуби кодекси одобрӣ созмон метавонад бо роҳи мунтазам ва самаранок паҳн намудани кодекс дар ҳамаи сатҳҳои ташкилот ба даст оварда шавад.

Одатан, корманди нав маҷмӯи дастурҳои ширкатро мегирад, аз ҷумла кодекси одобрӣ, аммо, бидуни шарҳи дурусти моҳияти Кодекси одобрӣ, корманди нав ба таври пурра дарк нахоҳад кард ва ӯ метавонад онро дар қори ҳаррӯза дуруст истифода набарад.

Ҳар як мақомоти давлатӣ бояд усули муносиби назорати риояи кодекси одобрӣ худро таҳия кунад.

Таъсиси воҳиди махсус ё кумита барои таъмини истифодаи дурусти кодекси одобрӣ ва ҷаримаҳо барои вайрон кардани кодекси одобрӣ, ба монанди Кумита оид ба одобрӣ. Агар мақомоти давлатӣ ва / ё **МОА** кумита ташкил кунанд, аъзоёни он бояд аз намояндагони роҳбарони баландпоя, воҳидҳои ҳуқуқӣ, воҳиди аудити дохилӣ ва ҷонибҳои мустақил иборат бошанд.

Ҳар як мақомоти давлатӣ бояд давра ба давра кодекси одобрӣ худро аз нав дида барояд.

Кодекси одобрӣ табиатан қатъист, вале бояд динамикӣ ва бо ҳама гуна тағирот дар амалияи соҳибқорӣ, санадҳои меъёрӣ ва муқаррароти марбута мувофиқ бошад. Кодекси одобрӣ бояд зуд-зуд ва ба таври мунтазам (масалан, дар панҷ сол) ё вобаста ба вақти давомноки роҳбарияти олий таҷдиди назар карда шавад.

Аудитор бояд дар бораи кодекси одобрӣ якҷанд саволҳо диҳад, аз ҷумла:

- Оё ташкилот кодекси одобрӣ дорад?
- Кодекси одобрӣ чиро фаро мегирад?
- Оё кодекси одобрӣ арзишҳои асосии созмон, аз қабилӣ ростқавлӣ, мустақилият, ҳолисӣ, махфият, ӯҳдадорӣ ва салоҳиятро муқаррар кардааст?
- Оё дар кодекси одобрӣ роҳбарият ва кормандони созмон ӯҳдадор гардидаанд, то арзишҳои аслиро риоя кунанд?

Намунаи арзишҳои аслиӣ дар созмон – ҳолисӣ, рафтори хуб, қардонӣ ва касбият. Ҳамин тариқ, кодекси одобрӣ инҳоро инъикос менамояд:

- риояи савганди касбӣ ва гарав
- Фаъолияти бетараф ва ҳолис
- Пешгирӣ кардани ҳама гуна ихтилофи манфиатҳо
- Устуворона риоя намудани принципҳо, меъёрҳо ва қарорҳо
- бо қатъият ва устуворона амал кардан, изҳор кардан ва / ё иҷрои ҳама чизи зарурӣ дар асоси мулоҳизаҳо ва эътиқоди онҳо
- Поквичдонона амал кардан, ҳифзи махфият
- аз гирифтани афзалиятҳои ғайриқонунӣ даст кашидан
- Пешгирӣ аз истифодаи маълумоти махфии давлатӣ, ки боиси ошкор шудани мавқеъ ё вазифаи онҳо, манфиатҳои шахсӣ, гурӯҳӣ ё дигар манфиатҳои мегарданд.
- саркашӣ кардан аз анҷоми амалҳои, ки берун аз доираи вазифаҳо ва ваколатҳои худ қарор доранд.

2.5.1.3 Захираҳои мувофиқаткунандаи кадрӣ-идорӣ

Ғайр аз низоми мувофиқаткунандаи стандартҳо ва қоидаҳо, идоракунии захираҳои инсонӣ як ҷузъи муҳими пешгирии коррупсия мебошад.

Дар ин замина, унсурҳои зеринро бояд ба назар гирифт:

- Идоракунии захираҳои инсонӣ бар асоси хизмати сазовор
- Омӯзиш. Баланд бардоштани касбият
- Ҷойивазкунии корҳо

ИДОРАИ ЗАХИРАҲОИ ИНСОНӢ ДАР АСОСИ ВАЗИФАҲО

Идоракунии захираҳои инсонӣ дар асоси хизмат як ҷузъи калидии мубориза бо ғасод аст.

Барои пешгирии таъсири номатлуб аз равандҳои идоракунии захираҳои инсонӣ дар бахши давлатӣ, меъёрҳо, тартиботи интиҳоб ва пешбурд оид ба хизмат бояд одилона, пешакӣ муайян ва возеҳ ҳуҷҷатгузорӣ карда шаванд, то ин ки марҳилаи мустақилият дар арбитраж маҳдуд карда шавад. Инчунин бояд сохтори апеллатсионӣ ва механизм барои таъмини чораҳои таъсирбахши ислоҳӣ таъсис дода шаванд. Идоракунии самарабахши захираҳои инсонӣ тавассути таъини кормандони салоҳиятдор барои амалисозии тартибот ва назорат метавонанд хатарҳои эҳтимолиро коҳиш диҳад ва заифиро назорат кунад. Инчунин пардохти музди мувофиқ ва одилона ба ҳамаи хизматчиёни давлатӣ пешбинӣ шудааст, то онҳо ба ришваситонӣ ҷалб нагарданд.

ИДОРАИ ЗАХИРАҲОИ ИНСОНӢ ДАР АСОСИ ВАЗИФА

Кормандони соҳаҳо, махсусан нафароне ба коррупсия осебпазир бояд ба худ диққати махсус диҳанд. Барои мансабҳои роҳбарӣ ё идорӣ зарурати омӯзиши зиддикоррупсионӣ бояд барои таъин ва хизмати пешрафта як ҳолати пешакӣ ва давомдор бояд бошад. пешбарӣ бошад.

БАЛАНД БАРДОШТАНИ КАСБИЯТ

Ҳар як идораи давлатӣ бояд барномаи омӯзиширо барои баланд бардоштани сатҳи огоҳии кормандон дар бораи хатарҳои коррупсия ташкил намояд. Барномаи омӯзишӣ чихати тезонидани фаҳмиши хатарҳои коррупсия ва ба ин васила баланд бардоштани самаранокии кӯшишҳо барои пешгирии коррупсия зарур аст. Омӯзиши давра ба давра такрор карда мешавад ва бояд эҳтиёҷот ва дараҷаи кори мушаххасро дар бар гирад. Кормандони нав ба кор ҷалбшуда бояд таълими махсуси зиддикоррупсионӣ гузаранд, ки дар парвандаи шахсӣ сабт хоҳад шуд. Ташкилот бояд саъй кунад, ки кодекс ва принципҳои онро кормандон пас аз омӯзиш ба таври возеҳ фаҳманд.

ҶОЙИВАЗКУНИИ (РОТАТСИЯ) ВАЗИФАҲО

Ҷойивазкунии (ротатсия) вазифаҳо – ин як усули банақшагирии кор аст, ки мунтазам кормандонро ба вазифаҳо ва шӯъбаҳои гуногун дар тӯли якҷанд сол таъин мекунад. Ҳадафи он шинос кардани кормандон бо таҷрибаҳои гуногун ва доираи васеи маҳоратҳо

барои баланд бардоштани қаноатмандии корӣ ва омӯзиши байнисоҳавии онҳо мебошад. Илова ба механизми таълим, ротатсия инчунин метавонад ҳамчун воситаи пешгирии коррупсия истифода шавад. Аммо, таъсири мусбат ва манфии марбут ба ҷойивазкунии ҷойҳои корӣ мавҷуданд, ки хангоми қабули қарор истифодаи ин усул бояд ба назар гирифта шавад.

Таъсири мусбати ротатсияи ҷойҳои кор

Ротатсияи кор – ин як чанбаи муваффақи муҳити кор аст, ки корфармоён аксар вақт онро сарфи назар мекунад. Ротатсияи корӣ ҳам барои коргарон ва ҳам корфармо манфиатҳои калон оварда метавонад, аз ҷумла дар соҳаҳои зерин:

Баланд бардоштани сатҳи дониши кормандон: Ҷойивазкунии ҷойҳои корӣ ба кормандон имкон медиҳад, ки паҳлӯҳои мухталифи корро омӯхта, доираи васеи донишхоро ба даст оранд ва тарзи дурусти иҷрои корашонро омӯзанд. Ҳамин тавр, онҳо имконият пайдо мекунад, ки маҳорати зарурии гиранд, ки барои пешрафти онҳо дар доираи ташкилот мусоидат намояд. Инчунин он имкон медиҳад, ки рӯҳияи маънавии кормандон ва самаранокии онҳо баланд бардошта шавад. Ғайр аз ин, мавҷуд будани якчанд корманд, ки вазифаҳои гуногунро медонанд ба манфиат буда, вақте, ки як корманд қарор мекунад, ки аз кор равад, дигаре метавонад бе саъю кӯшиши зиёд ҷои ӯро бидуни ягон кӯшиш бигирад.

Кормандони калидӣ: Аксар вақт корфармоён барои ҷалби мутахассисон ба вазифаҳои калидӣ ва малкаҳое, ки ба он дастраси душвор аст ба мушкилот рӯ ба рӯ мегарданд. Ротатсияи кор ин мушкилотро тавассути пешниҳоди маҷмӯи дохилии малакаҳои кормандон, ки аксар вақт дар вазифаҳои дигар ба ғайр аз малакаҳои кунунии корманд муфид бошанд, ҳал мекунад. Ҳамин тариқ, ташкилот метавонад муваффақона фаъолият кунад ва дар натиҷа бештар фоидаовар ва самаранок гардад.

Сарфаи хароҷот: Ротатсия ба назар гарон менамояд, аммо дар асл киро кардани шахсе, ки дар вазифаи комилан нав аст, омӯзиши иловагиро талаб мекунад.

Рушди касб: Ротатсияро ҳамчун воситаи рушди касб ва пешрафти уфуқии корманд метавон баррасӣ кард. Новобаста аз гузариш, онро метавон ҳамчун машварат ба пешрафт дар зинаҳои мансабӣ ё ба вазифае пешниҳод кард, ки донишҳои иловагӣ дар шӯъбаҳо ва ё фаъолияти созмонро талаб мекунад.

Ҳадди ақалл коҳиш додани коррупсия: Ҳамзамон бо доштани як чанд нафар кормандоне, ки бо хатари баланди коррупсия фаъолият мекунад, бисёр кормандонро омӯзонидан мумкин аст, бо ҳамин тарз мумкин аст хатари коррупсия кам карда шавад, хусусан хангоми омезиш бо тақсмоти вазифаҳои ротатсия.

Таъсири манфии ротатсия; Баъзе хусусиятҳои манфии марбут ба ротатсияи кор вучуддоранд. Баъзе вазифаҳо шояд дар ташкилот бо вучуди зарурати донишҳои махсус ба ротатсия ниёз надошад бошанд. Ин вазифаҳо аз сабаби эҳтиёҷ ба маълумоти махсусгардонидашуда баъзе мансабҳо дар созмон мумкин нест ро иваз шаванд. Ин вазифаҳо бо сабаби қоидаҳо ва муқаррарот, салоҳият, инчунин хароҷоти вобаста ба омӯзиши кормандон метавонанд ба профили имкониятҳои ротатсия мувофиқат накунад. Мушкилоти дигаре, ки ташкилотҳо бо он рӯ ба рӯ мешаванд, қобилияти ҷуброн кардани кормандон барои ҳамкорӣ бо ҷори намудани ҷойивазкунии ҷойҳои корӣ мебошад, зеро ин

метавонад ба нобаробарии музди меҳнат оварда расонад. Истифодаи ротатсияи ҷойҳои корӣ метавонад ба коҳиш додани ёфтани қувваи корӣ аз ҳисоби омӯзиши такрорӣ оварда расонад; ташкилот шояд ба кироя ва ҷалби кормандони иловагӣ барои ишғоли вазифаҳои навиш надоста бошад ва эҳтимолан кормандони мавҷудаеро, ки дигар зарур ҳисобида намешаванд, барканор мекунад. Ниҳоят, иваз кардани ҷойҳои корӣ метавонад ба рафтори номуносиб, аз ҷумла фасод, оварда расонад, хусусан агар корманд аз чунин ротатсия худдорӣ намояд.

Ротатсия ҳамчун як дастгоҳи мубориза бо коррупсия:

Қарор дар бораи истифодаи ротатсияи мансаб бояд дар асоси натавон чихатҳои мусбӣ, балки ба ҷанбаҳои манфии соҳмон, ки дучор шуданашон аз эҳтимол дур нест, бодиккат баҳогузорӣ кард. Муҳимтар аз ҳама, ташкилот бояд хатари коррупсияро, ки бо вазифа алоқаманд аст, арзёбӣ кунад. Гарчанде ки роҳбарияти олий дар бораи он, ки фасод чист, тасаввуроте дошта бошад, аммо шакл мумкин аст аз раҳбар то раҳбар тафовут намояд ва мумкин аст дар муносибат бо табиати аслии коррупсия хеле саҳт фарқ кунад.

Қабули сиёсати ротатсия барои мубориза бо фасод дар дохили соҳмон баҳодихии пурраи хавфи коррупсияро чихати муайян кардани имкониятҳои мушаххас барои маҷмӯи муайяни амалиёт талаб мекунад. Танҳо баъди ин метавон низоми назорати дохилиро вобаста ба ивазкунии ҷойҳо барои рафъи ин хатарҳои мушаххас таҳия кард. Ҳатто дар ин ҳолат коррупсияро пурра аз байн бурдан нашоуд, аммо онҳо метавонанд итминони боварии оқилонро ба коҳиш додани ҳодисаҳои коррупсия, сӯистифода ва истифодаи нодурусти захираҳоро таъмин намояд. Парчамҳои сурх- нишондиҳандаи огоҳии пешакӣ мебошанд, ки хатари коррупсияро дар соҳаи муайян аз миқдори муқарраршуда зиёд аст ё бо мурури замон афзудааст, бозгӯӣ менамояд. Муайян кардани фаъолият ва ҷойҳои корӣ, ки хатари фасодро доранд, муҳим аст. Зарурияти ротатсияи вазифаҳо дар он сурат ба назар гирифта мешавад, ки вақте рафтори муайяни корманд мушоҳида мегардад, аз ҷумла:

- Корманд бо таъминкунандагон ва мизочон муносибати хеле зич дорад.
- Корманд ба таври возеҳ бартарӣ дорад ва раванди муайяно назорат мекунад
- Корманд аз вазифаи баланд саркашӣ мекунад
- Корманд рухсатино рад менамояд
- Корманд изофӣ кор мекунад
- Самаранокӣ коҳиш меёбад ва нишонаҳои норозигӣ аз кор боло мераванд.
- Мавқеият ва норозигӣ зиёд мешавад.
- Аз ҳамкасбон қарз гиред
- Сабти дубораи сабтҳо барои саҳеҳӣ
- Афзоиши ногаҳонии арзишҳои модии айёни бо сабабҳои беэҳтиромӣ

- Афзоиши возеҳи теъдоди ғоибҳо
- Аз назорат дур будан
- Нест кардани маълумоти хидмати

ТАТБИҚИ РОТАТСИЯИ ВАЗИФАҲО

Мӯҳлати ваколати роҳбарони раёсатҳои минтақавӣ ва муовинони онҳо аз се то панҷ солро ташкил медиҳад. Ҳама қарорҳо дар бораи ивазкунии онҳо аз ҷониби президент ё ҳукумат қабул карда мешаванд. Гузарондани ротатсия барои хизматчиёни давлатӣ инчунин дар Конвенсияи Созмони Милали Муттаҳид оид ба мубориза бо коррупсия (КПК ООН), ки соли 2003 қабул шудааст, зикр гардидааст. Кишварҳои узви созмон, ки қаблан ин санади қонуни ҳатмии байналмиллалӣ зиддикоррупсияро ба тасвиб расонидаанд, водор месозад, ки як қатор қатор чораҳои зиддикоррупсиониро андешанд ва ба ин васила ба қонунгузорӣ, институтҳо ва амалияи кишварашон таъсир расонанд. Ҷиҳати таъмини самараноки ротатсияи вазифаҳо, аудитор бояд чораҳои заруриро андешад, то ба механизми назорат боварӣ ҳосил намояд.

Аудитор бояд дар бораи банақшагири ва татбиқи ҷойивазкунии ҷойҳои корӣ якҷанд саволҳо диҳад, аз ҷумла:

- Оё дар идора дар иртибот ба ротатсия ягон сиёсат вучуд дорад?
- Оё тарҳи он ба таҳлили хатар асос ёфтааст?
- Оё сиёсат амалӣ шуда истодааст? Агар не, пас барои чӣ?
- Кӣ дар бораи ивазкунии ҷойҳои корӣ қарор қабул мекунад?
- Оё ӯ эътибор дорад?
- Ки барои ротатсия ҳуқуқ дорад? Барои чӣ?
- Барои таъмини риояи сиёсат дар оянда кадом корҳо андешида шудаанд?
- Оё сиёсат баррасӣ шуда истодааст?
- Чӣ гуна, кай ва барои чӣ ротатсия гузаронида мешавад?
- Интихоби номзади мувофиқ чӣ қадар вақтро талаб менамояд?
- Оё одамони зарурӣ огоҳ шудаанд?

2.5.1.4 НАЗОРАТИ ДОХИЛӢ.

Назорати дохилӣ дар мафҳуми васеъ ҳамчун раванд муайян гардида, аз ҷониби шӯрои директорон, роҳбарон ва дигар кормандони ташкилот барои таъмини итминони оқилона дар бораи ноил шудан ба ҳадафҳо арзёбӣ гардида, ба қисматҳои зерин ҷудо карда мешавад: самаранокӣ ва самарабахшии амалиёт, эътимоднокии ҳисоботи молиявӣ ва ғайримолиявӣ ва риояи қонунҳо ва қоидаҳои татбиқшаванда. Назорати дохилӣ- инчунин равандест, ки барои таъмини бозэтимоди ҳисоботи молиявӣ,

амалиёти муассир ва самарабахш ва риояи қонунҳои мавҷуда бо мақсади ҳимояи доройҳои созмон аз дудӣ ва истифодаи ғайриқонунӣ, харидорӣ ё ихтиёрдорӣ пешбинӣ шудааст.

Ғайр аз ин, назорати дохилӣ як барномаи таълимӣ оид ба таҳлил ва оморасозии ҳисоботҳо дар сатҳҳои гуногуни маъмуриро дар бар мегирад, ки ба роҳбарон имкон медиҳад назорати дохилиро дар соҳаҳои гуногуни фаъолият, алахусус дар ташкилотҳои бузург, анҷом диҳанд.

Намунаҳои назорати дохилӣ:

- ҷудо кардани вазифаҳо
- Принципи чашмони сершумор
- Назорат
- Равандҳои шаффофи қабули қарорҳо
- Принципи зарурат
- Фаъолият оид ба назорати технологияҳои иттилоотӣ

«Якҷанд калидҳо барои пешгирии самараноки фасод вучуд доранд, аммо яке аз воситаҳои муҳим дар маҷӯи дастгоҳҳои муассиса ё созмонҳо назорати пурқуввати дохилӣ мебошад». Таваҷҷӯҳи асосӣ ба ин қисмат тақвияти нақши назорати дохилӣ дар пешгирии коррупсия мебошад.

Таҳқиқоти мавзӯии зерин баъзе камбудҳои назорати дохилиро нишон медиҳанд:

НАМУНАИ 1

Дар соли 2010, пудратчӣ дар тендер оид ба сохтмони шоҳроҳ, ки Департаменти ҳукумати федералӣ гузаронида буд, иштирок кард. Як рӯз пеш аз эълони натиҷаҳои тендер, пудратчӣ паёми электрониро, ки аз як почтаи электронии баҳисобгирии номаълум гирифта буд, талаб шудааст, ки дар ҳаҷми фоиз аз арзиши лоиҳа ришва диҳад, то барои ғолиб шудан дар тендер кафолат дода шавад. Пудратчӣ ҷавоб надод ва тендер ба дигар тараф дода шуд.

Нахуст шикояти пудратчӣ дар асоси далелҳои ба даст омада омӯхта шуда ва натиҷаҳо ба вазорат ирсол гардиданд. Зимни таҳқиқот як қатор омилҳо ошкор гардид, ки марбут ба ғоратгарии кормандони вазорат дар савдо ва дар ниҳоят дар содир намудани амалҳои нодуруст аз ҷониби суд гунаҳгор доништа шуданд, ки метавонистанд парчамҳои сурхи фасодро баланд бардоранд. Қинояткор барои иҷрои як қатор вазифаҳо дар вазорат масъул буд ва ин ба набудани тақсмоти вазифаҳо вобаста буд.

НАМУНАИ

2

Хабаррасон ба директори генералӣ маълумот дод, ки ду корманди ӯ, ки ба устухона масъул буданд, аз нақлиёти пудратчӣ зарба хӯрдаанд. Тафтиш маълумотеро ошкор сохт, ки пудратчӣ ба коргарони устухона маблағ пардохт кард. Ғайр аз ин муайян карда шуд, пудратчӣ аз ташкилот маблағи барзиёд ситонида, инчунин шубҳаҳои зиёди қаллобӣ алайҳи ин созмон ошкор гардид, ки аз ҷониби ду корманд содир гардида буданд. Маълум шуд, ки яке аз ду шахси ҷалбшуда, ки барои ба кор даровардани кори пудратчӣ, омода кардани фармоиш барои мавод аз ҷониби менечерони масъули лоиҳа ва ба буҷа муваззаф, инчунин зуд-зуд имзо кардани ҳисобномаҳо масъул буданд. Ин бозгӯи он аст, ки дар ташкилот тақсмоти масъулиятҳо вучуд надошт.

НАМУНАИ 3

Ба ташкилот зуд-зуд шикоятҳо оид ба аз ҳад зиёд гузоштани нарх аз ҷониби таҳвилгарон ворид мегардад. Тафтишот ба гумони барзиёдии нарх аз ҷониби як таҳвилгар, ки ироакунандаи хизматрасонии шартномавӣ буд, гузаронида мешавад. Таҳқиқот ҳамчун санҷиши заминавӣ барои пардохтҳои дукарата оғоз ёфт ва вақте як қатор норасоӣҳо ошкор гардид, тафтишот васеъ карда шуд. Мушкilotҳои дигар пайдо шуданд, аз ҷумла пардохтҳои ҷорӣ бидуни асоснокӣ ё марҳилаи коркард иҷро ва пардохт карда намешаванд.

Инчунин пардохтҳо ё ҳисобҳо пайдо шуданд, ки наметавонанд бо ягон кори мушаххас алоқаманд бошанд. Шарҳи муносибатҳои таҳвилгарон се соли қабл болоравии назарраси ҳаҷми корхоро нишон дод. Маълум гардид, ки ҳуччатҳои тендер ба манфиати шахсони фурушанда навишта шудааст, ки фурушанда тавсия додаанд. Ин дар ташкилот бо сабаби набудани тақсимои вазифаҳо рух дод.

Донишно, аз кучо пайдо кардани ҷойҳои осебпазир марбут ба фасод ва кадом нишонаҳои махсус ё парчамҳои сурхро бояд ҷуст, ин нуқтаи муҳими оғоз барои идоракунии хатарҳои коррупсия мебошад. Баъди муайян намудани он, метавон сиёсати пешгирӣ аз фасодро таҳия ва ҷорӣ намуд. Чунин сиёсат бояд профили дақиқи хавфҳоро барои ташкилот ба назар гирад. Инчунин барномаҳои таълимӣ ва баланд бардоштани огоҳӣ, ки нуқтаҳои хавфро ҳадаф қарор медиҳад, тақсимои самараноки ӯҳдадорихоро ҳавасманд кунанд ва санҷишҳои ногаҳонӣ барои ошкор кардани амалҳои коррупсияро дар бар гиранд. Таҳқиқоти навбатии мавзӯи баъзе аломатҳои назорати заифро нишон медиҳанд:

НАМУНАИ 1

Аз идораи ҳукумати иттилоъ доданд, ки директори иҷроияи Шӯрои минтақавии рушд дар амалҳои коррупсионӣ иштирок кардааст. Вай ғайриқонунӣ маблағҳои давлатиро ба даст оварда, онҳоро ба манфиати худ ва аҳли оилааш истифода бурдааст.

Он мард хизматчиӣ давлатӣ зинаи миёна буда, муддати дароз музди хоксорона мегирифт ва аз дафтари марказии ташкилоти худ дур кор мекард. Хатҳои гузоришдиҳӣ номуайян буданд ё аз ҷониби роҳбарони дахлдор дуруст ё фаҳмо истифода нагардиданд. Вай ба идораи минтақавӣ як дафъа дар асоси махсус ва асосан тавассути телефон гузориш дод, ки мебоист на бо чунин тарз дар файлҳо дуруст сабт мешуд.

Набудани назорат маънои онро дошт, ки вай **метавонист ихтиёри** бузургро ба амал оварад.

Боз як омили хавф, ки дар ҷараёни тафтиш муайян карда шуд, ин мавҷуд набудани назорати ошкоро аз ҷониби роҳбарияти олӣ ва набудани идоракунии самаранок аст. Гумон меравад, ки ихтисори шахсони мансабдор имкон медиҳад, ки барномаи шахсии кории худро дар дафтари марказӣ бо ҳадди ақал ҳатмӣ дар идораи марказӣ кам ё тамоман назорат накунад.

Тавсия дода шуд ки:

- Дар идораҳои хурди дурдаст бояд маблағи кофӣ ҷудо кард, то назорати мувофиқ, идоракунии самаранок, ҳисоботдиҳӣ ва зерҳисоботдиҳӣ дошта бошанд ва барномаҳои аудити дохилӣ диққати масусро ба идоракунии барномаҳо ва хароҷоти онҳо равона созанд.
- Кормандони идораҳои минтақавӣ ва дурдаст бояд дастрасии муносиб ба омӯзиш, аз ҷумла омӯзиши стандартҳои ахлоқӣ ва кодекси рафтор дошта бошанд.

НАМУНАИ

2

Дар як муассисаи таълимӣ назди Вазорати чавонон ва варзиш бо пудратҷӣ оид ба таҳвили асбобҳои муайян барои барномаҳои мушаххас дар муассисаи таълимӣ шартнома баста шуд.

Аммо, аудитор муайян кардааст, ки дар нархҳои дар шартномаҳои маҳсулотсупор зикршуда дар муқоиса бо нархи ҳамон асбобҳои, ки таъминкунандагони гуногун ба ҳамон муассиса пешниҳод кардаанд, фарқиятҳои назаррас мавҷуданд. Ҳамзамон, барои олотҳо, дастгоҳҳои аккосии рақамӣ ва дигар чизҳои нархҳои беандоза ситонида шуданд. Сабаби асосӣ ин набудани назорат аз ҷониби роҳбари муассисаи таълимӣ мебошад. Дар чунин амалиётҳо, ки бо қарордод иртибот дорад, назорати мувофиқ муҳим аст. Мониторинги иҷроиши қарордод аҳамияти муҳим ва калидӣ дорад, ки таъминкунандагон риояи шартҳои қарордодро аз лиҳози нарх, стандартҳо ва таҳвил риоя кунанд.

НАМУНАИ 3

Агентии мубориза бо коррупсия як муҳандиси шӯрои шаҳрӣ ва пудратчиро бо ҷурми дар доштан дар фасод ба маблағи 47,100 доллар ришва боздошт кард. Пудратчӣ бо иттиҳомҳои пешниҳоди маълумоти бардурӯғ зимни қабули эроди ӯ барои сохтмони девори муҳофизатӣ ба ҳабс гирифта шуд. Муҳандис бо иттиҳомҳои кӯмак ва ҳамдастӣ ба як пудратчӣ боздошт шуд. Муайян гардид, ки пудратчӣ барои хароҷоти сохтмонӣ девори ҳимоявӣ 88100 доллари ИМА талаб кардааст, дар ҳоле ки дар асл арзиши он ҳамагӣ 41000 долларро ташкил медиҳад.

Ҳарду зеро тафтишот қарор доштанд ва дар суд айбдор карда шуданд.

Ҳангоми санҷиш аудиторҳо муайян намуданд, ки пудратчӣ ба дигаргуниҳои беназорат бидуни ягон дастгирии ҳуҷҷатӣ ва санҷиш аз ҷониби роҳбарият роҳ додааст. Аудиторҳо инчунин назорат ва набудани омӯзишро ҳамчун нуқтаи заифи назорати дохилӣ муайян карданд.

2.5.1.5 ИСТИФОДАИ ҲУКУМАТИ ЭЛЕКТРОНИ

Ҳукумати электронӣ инчунин метавонад ҳамчун як чораи махсуси зиддикоррупсионӣ истифода шавад, зеро истифодаи технологияи хизматрасонии ИТ пешниҳоди хизматрасониро стандартсозӣ менамояд, қоидаҳои тартиботи стандартикунонидашуда барои фаъолияти муассири системаҳои ИТ талаб карда мешавад ва имкон медиҳад, ки қарорҳо ва амалҳо пайгирӣ гарданд. Ҳамаи инҳо омилҳои боздошткунанда барои коррупсия хизмат мекунанд.

2.5.2 ҲИМОЯИ ФАСОД

Менечерон дар назди худ вазифа доранд, ки амалиётҳои худро доимо назорат намоянд ва чораҳои фавриро дар ҳама амалиётҳои номувофиқ, бидуни сарфакорӣ ва бесамар андешанд. Мониторинги амалиёт барои таъмини натиҷаҳои дилхоҳи дастовардҳо тавассути назорат хеле муҳим аст. Дар баъзе ҳолатҳо, заифии назорати дохилӣ ошкор ва муайян гардида, роҳбарият ба масъалаҳои бардошташуда посух медиҳад ва одатан чораҳои фаврии ислоҳӣ андешида мешаванд.

Намунаҳои зерини воситаҳои муайян кардани коррупсияро баррасӣ кардан мумкин аст:

2.5.2.1 МЕХАНИЗМИ ИШТИРОК

Механизми иштирок як василаи расмӣ иртибот аст, ки аз ҷониби муассисаҳо таъсис дода шудааст, ки шахсони мансабдори давлатӣ ва ҳама гуна ҷонибҳои сеюми ҳавасманд метавонанд дар бораи амалҳои имконпазири фасод ё ҳуқуқвайронкуниҳои дар гузашта ё ҳозир ба амал омада, иттилоъ пешниҳод намоянд. Ин механизм метавонад аз куттиҳои почта, хатҳои телефон, почтаи электронӣ ё вебсайтҳо

иборат бошад, ки барои гирифтани айбдоркуниҳои дар боло зикршуда пешбинӣ шудааст. Механизмҳои гузоришдиҳӣ оид ба вайронкунии воситаи асосии пешгирӣ, ошкор ва нигоҳдорӣ ва пешгирии амалҳои коррупсионӣ, вайронкунии тамомият ва рафтори номуносиб мебошанд. Тадқиқоти махсус нишон дод, ки механизмҳои ошкор гардида ба таври анъанавӣ одатан усули самараноки ошкор кардани амалҳои коррупсионӣ, қаллобӣ ва дигар амалҳои ғайриқонунӣ буда, воситаи беҳтари назорати коррупсия, аз қабيلي аудити берунӣ ва дохилӣ ва санчиш аз ҷониби роҳбарият мебошад. Ин механизмҳо инчунин унсури муҳими боздоранда мебошанд, зеро онҳо иттилоъро дар бораи амалҳое, ки хилофи сиёсати якпорчагӣ мебошанд, метавонанд ба осонӣ гузориш диҳанд ва ба иннобат гиранд. Ҳамзамон вақте ки чунин механизм ба эҳтиёҷоти муассиса ба таври кофӣ мутобиқ карда шудааст ва ба таври ҷашмрас татбиқ карда мешавад, сатҳи коррупсияро воқеан паст мекунад, ҷой ва ҳаҷми зиёро, ки ташкилот бинобар ошкоркунии қаблӣ дидааст, ба таври назаррас коҳиш медиҳад.

Барои татбиқи дурусти механизми маълумодиҳӣ оид ба қонуншиканӣ, талаб менамояд, ки дар байни чизҳои дигар, сиёсат бояд дар дохили тамоми сатҳҳои идора ва бо ҷонибҳои манфиатдори сеюм дуруст ба роҳ монда шавад. Сиёсат инчунин бояд кафолат диҳад, ки гузоришдиҳандаҳо тавонанд доир ба вайронкуниҳо беном, махфӣ ва бидуни оқибатҳо гузориш диҳанд. Ин механизм бояд низоми пайгириеро дар бар гирад, ки ҳисоботҳоро сабт кунад ва иҷрои дурусти ҳисоботҳоро таъмин намояд. Воҳидҳои мубориза бо коррупсия идора ё муодили он бояд таъсирбахшии ва риояи самараноки онро назорат кунанд.

Роҳбарияти олий бояд ба таври даврӣ саривақтии иттилоотро доир ба ҳама гуна фаъолияти шубҳанокро мусоидат намуда, номуайянии маълумотдиҳандагон ва набудани ягон ҷазоро нисбати онҳо таъкид кунад.

Институти аудиторҳои дохилӣ як асоси таҷрибаи касбии ҷаҳониро таъмин менамояд, инчунин онро аудиторҳо дар баҳогузориҳои низоми пешгирии коррупсия ба назар мегиранд.

2.5.2.2 АУДИТИ ДОХИЛӢ

Аудити дохилӣ як воситаи муҳим барои ошкор кардани амалҳои коррупсионӣ мебошад ва онро метавон маъмулан чунин тақсим кард:

а) Аудити маъмурӣ (амалиётӣ), ки он иборат аст:

баҳодихӣ ва санчиши фаъолияти маъмурӣ ва натиҷаҳои идоракунии;

- баҳодихӣ ва омӯзиши равандҳои корхона ва

- арзёбии самаранокии истифодаи захираҳои инсонӣ ва моддӣ ва таҳияи тавсияҳо оид ба беҳтаршавӣ.

б) Аудити молиявӣ барои муайян кардани пешниҳоди маълумоти молиявии субъект равона гардидааст, ки ҳисоботи молиявии ташкилот мутобиқи ҳисоботи молиявии татбиқшаванда ва заминаи меъёри танзимшаванда, пешниҳод гардидааст, аз ҷумла:

- пайгирии сабтҳои баҳисобгирӣ муҳосиби тавассути гузаронидани санҷишҳои ҳуҷҷатӣ ва арифметикӣ;
- санҷиши мукамалӣ ва мувофиқати низомҳо, қоидаҳо ва принципҳои умумикабулшудаи баҳисобгирӣ муҳосиботӣ;
- Таъмини кафолати дастрасӣ барои дорониҳо ва камомад, қаллобӣ ва суиистифода ва инчунин
- озмоиш ва баҳодиҳии қавӣ, эътимоднокӣ ва самарабахшии назорати дохилӣ. Интизор меравад, ки аудиторони МОА ҳадди аққал саволҳои зеринро дар бораи аудити дохилӣ медиханд, аз ҷумла оё аудиторони дохилӣ метавонанд:
- вазифаҳои худро софдилона, бовиҷдонона ва бомасъулият иҷро намоянд;
- Назорати иҷроӣ қонунгузорию молиявӣ ва ҳисоб намудани ва ба ҳамин тарз ошкор намудани қонунвайронкуниҳо?
- Эҳтиром гузоштан ва мусоидат намудани ба ҳадафҳои идораи худ;
- Ошкор намудани тамоми далелҳои мавҷуда, ки ҳангоми кори онҳо пайдо гардидааст. Моддиро, ки қарори касбии онҳоро ҳалалдор мекунанд, қабул кунед?
- Ҳифзи маълумоти дар рафти кори худ ба даст омада, мувофиқи принципи махфият нигоҳдоранд;
- Ёхдадорию вазифаҳои худро мутобиқи стандартҳои касб бо эҳтиёт ва боғайрат иҷро намудан;
- муваффақнокӣ ва самарабахшии иҷроӣ ёхдадориҳои худро доимо баланд бардоштан;

2.5.3 ФИШОРОВАРӢ БА ФАСОД

Ҳар як ташкилот бояд кафолат диҳад, ки ҳолатҳои фасод ё қаллобӣ воситаи дурусти фишор аз ҷониби роҳбарият мебошад. Ба он чораҳои дохил мешаванд, ки дар қонунгузорию ҷиноӣ, интизомӣ, меҳнатӣ ё хусусӣ пешбинӣ гардидааст. Ҳолатҳои коррупсия бояд таҳлил карда шаванд ва дар мавриди зарурат, бояд сабаби аз нав дида баромадани чораҳои пешгирии коррупсия бошанд.

Фишор ба фасод - як чараёни амалест, ки ҳангоми ошкор ва ё гузориш додани рафтори шахси ба фасод гумонбаршуда, татбиқ мегардад. Ҳадафи ин нақша- муайян кардани ҳисоботдиҳӣ барои фаъолиятҳои, ба монанди:

- баррасии парвандаҳои коррупсионӣ ва андешидани чораҳои марбута,

- Таъмини далелҳо барои таъқиқи интизомӣ ва / ё ҷиноӣ•
- Пешгирӣ аз талафоти минбаъда,
- ҷуброни зарар,
- Барқарор намудани шабакаҳои иртибот бо мақомоти дахлдори ҳифзи ҳуқуқ,
- Баррасии назорати дохилӣ пас аз тафтишоти коррупсионӣ ва
- Санҷиши назорати дохилӣ баъди тафтишоти парванда оид ба фасод ва
- Тартиби пешниҳоди гузориш оид ба фасод.

Баъди гузориш оид ба далели ба фасод гумонбаршуда ва мушаххасоти он бояд вазъият баҳогузорӣ шавад. Омилҳои зерин бояд ба назар гирифта шаванд:

- Манбаъи ошкор намудани гумонбар ба фасод,
- эътимоднокии иттилооте, ки дар аввал ба даст оварда шудааст; ва
- Арзёбии ибтидоии ҳатти вазъияти роҳбарият.
- Ҳадафи арзёбӣ -имконият медиҳад, ки оид ба амалиёти зарурӣ қарор қабул карда шавад. Ин метавонад дар бар гирад:
- Агар ба мақомоти дахлдори ҳифзи ҳуқуқ хабар дода шавад,
- Масъалаи мазкур тақозо менамояд, ки ба Идораи давлатии назоратӣ, идора ё ягон ташкилоти беруна ҳисобот дода шавад,
- Оё тафтишоти расмӣ дохилӣ талаб карда мешавад,
- Кӣ бояд тафтишоти дохилӣ гузаронад,
- Агар зарур бошад барои ҳимояи дороиҳо, захираҳо ё иттилооти созмон бояд чораҳо андешида шаванд.

Дар бораи эҳтимолияти фасод ва дар сурати мавҷуд будани эҳтимолияти фаъолияти ҷиноӣ бояд ба мақомоти марбутаи ҳифзи ҳуқуқ хабар дода шавад. Агар дар фаъолияти коррупсионӣ ё қаллобӣ гумонбаршуда хусусияти ба ин шабех дошта бошад ва ин ҳодиса ба мақомоти дахлдори ҳифзи ҳуқуқ хабар дода шуда бошад, кормандони ташкилот набояд ягон кӯшиши пурсиши корманд ё шахсони сеюмро анҷом диҳанд, зеро ин метавонад ба тафтишоти минбаъдаи судии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ халал расонад.

Дар тафтишот мумкин аст одамон аз ташкилот, ба мисли аудиторҳои дохилӣ ё менечерони молиявӣ, ё тарафҳои берунӣ, ки дорои малакаҳои муайян кӯмак расонидан дар тафтишотро доранд, ҷалб карда шуда, иштирок намоянд. Қарор аз ҳолат ва таҷрибаи зарурӣ вобаста хоҳад буд. Дар ҳар сурат, шахси интиҳобшуда бояд таҳассус ва таҷрибаи мувофиқро барои гузаронидани тафтишот дошта бошад. Дар баъзе ҳолатҳо, лозим меояд, ки барои ҳимояи

дороихо ва ҳифзи иттилоот чораҳо андешида шаванд. Чунин амалҳо метавонанд иборат бошанд:

- Дастур додан ба роҳбари шӯъбаи кадрҳо дар хусуси аз кор озод ё хориҷ кардани корманди гумонбаршаванда то анҷоми дилҳоҳ тафтишот,
- Таъмини амнияти ҷои кор ва ҳуҷҷатҳои шахси гумонбаршаванда ва монеъ шудан ба баستاني дастрасӣ ба онҳо барои гумонбар ва дигар кормандони беэътибор;
- Супориши сардори шӯъбаи технологияҳои иттилооти бояд кафолат дод, то иттилооти дар компютерҳо, лэптопҳо ё дар шабакаи созмон мавҷудбуда, ки ба ғасод иртибот доранд, набояд дастрас, нобуд ва вайрон кард;
- Агар ба ягон пудратчии берунӣ / молрасон / мушовир шубҳа дошта бошад, бо супориши сардори шӯъбаи молия ба таври ғавврий дилҳоҳ пардохтҳои қарзиро ба боздорад, ва
- Таъмини ҷисмонии амнияти воситаҳои пулӣ, дороихо ё дигар маводҳо, ки метавонанд дар хатар бошанд.

Дар доираи тафтишоти воқеӣ маблағи дилҳоҳ зарар то ҳадди имкон миқдоран муайян карда мешавад. Дар ҳама ҳолатҳо, бояд ҷуброни зарари дар натиҷаи амалҳои коррупсионӣ, қаллобӣ ва ахлоқӣ ба даст овардашударо талаб кардан лозим аст. Ин арзёбии хароҷот дар қиёс бо ғоидаро дар бар мегирад. Дар сурати талафоти назаррас, машварати ҳуқуқӣ оид ба имкони яхкунонии дороихоҳои гумонбаршаванда бо тартиби судӣ то анҷоми тафтишот бояд гирифта шавад. Инчунин метавонед дар бораи дурнамои ҷуброни хисорот тавассути суди шаҳрвандӣ, агар шахси манфиатдор ҷуброни зарарро рад кунад, машварати ҳуқуқӣ ба гиред.

Натиҷаи муҳими таҳқиқоти коррупсия муайян кардани камбудихоҳои назоратӣ мебошад, ки ба ғасод оварда расониданд. Дар ҳар як ҳолати ошкор гардидани ришва бояд таҳлил барои баҳодихӣ ба мутобиқати назорати дохилии созмон ва муайян кардани чораҳои андешида шавад.

Новобаста аз он, ки тафтишот дохилӣ ё берунӣ аст, бояд дар ҳамаи тафтишот сабтҳои дахлдор гузаронида шаванд. Ин дар худ тафтишот ва ҳама гуна мувофиқҳои интизомии минбаъда ва тағирот ба назорати дохилро дарбар мегирад.

Баъди ба анҷом расидани тафтишот оиди натиҷаҳои он бояд ба Шӯрои директорон ё Кумитаи аудит ва роҳбари аудити дохилӣ хабар дода мешаванд. Инчунин метавон ҳисоботи солона дар бораи коррупсияро бо нишондод пешниҳод кард, ки:

- Ҳама ҳолатҳои ғасод бар зидди созмон,
- Натиҷаҳои тафтишоти коррупсияи дохилӣ,
- Ҳолати парвандаҳои коррупсионие, ки барои таҳқиқ ба ташкилотҳои беруна дода шудааст,
- Натиҷаҳои ҳама гуна мувофиқҳои судӣ ё маъмурии амалӣ, инчунин ва
- Тағирот ба назорати дохилӣ, ки пас аз ҳар гуна амалҳои коррупсионӣ дохил карда шудааст.

2.6 КОММУНИКАТСИЯ - ҲИСОБОТДИҲӢ

2.6.1 ҲИСОБОТДИҲӢ БА ИДОРА НА ДАР МАҚОМОТИ АУДИТ (МОА, ПАРЛАМЕНТ, ПРОКУРАТУРА).

Иттилоот барои он зарур аст, ки идора масъулияти худро дар самти пешгирии коррупсия иҷро кунад ва фаъолияти худро тавре анҷом диҳад, ки ба ноил шудан ба ҳадафҳо ва вазифаҳо ва муҳити муассир ва шаффоф мусоидат намояд.

Ба ҳамин монанд, вақте ки иртиботот дохилӣ ва берунӣ сурат мегирад, он ба хизматчиёни давлатӣ маълумоти заруриро барои иҷрои корҳои ҳаррӯзаи зиддикоррупсионӣ таъмин менамояд ва ба онҳо имкон медиҳад, ки масъулиятҳои инфиродиро барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва вазифаҳои тамомияти институтсионалӣ, иҷрои ӯҳдадориҳои қонунӣ ва пешгирии суиистифода ва саркашӣ қардан аз истифодаи нодуруст ва камомати захираҳои дарк кунанд.

Сурат: 3: Қараёни иртибототи дохилӣ ва беруна, МОА Мексика

Маълумот ва иртибот:

- Қамъоварӣ ва интишори иттилоот аз манбаъҳои берунӣ ва дохилӣ
- Иртиботот дар бораи ростқавлӣ
- Нақшаи хаттии институтсионалии иртиботот
- Алоқаи самараноки дохилӣ ва берунӣ
- Пешниҳоди гузориш

2.6.2 ҚАМЪОВАРӢ ВА ПАҲН ҚАРДАНИ ИТТИЛООТ АЗ МАНБАӢҲОИ ДОХИЛӢ ВА БЕРУНӢ

Иттилооте, ки аз сарчашмаҳои дохилӣ ва берунӣ ворид мегардад, пайваста қамъоварӣ ва таҳлил қарда мешаванд, баъди он, ки ташкилот вазифаҳои худро иҷро менамояд, қарор доир ба фаъолияти умумии муассиса ва фаъолияти мушаххаси ҳар як соҳа қабули мегардад. Муҳим аст, ки дар тӯли ин раванд муассиса механизмҳои мувофиқро барои муайян ва иртиботи иттилооти дар доираи сохтори иттилоотӣ марбут ба таъмини тамомиятро ҷорӣ намояд.

Воҳиди мубориза бар зидди коррупсия ё муодили институтсионалии он бояд кафолати маълумоти марбутаро дар дохили созмон, ки ба роҳбарият ва мудирони муассиса расидааст, таъмин кунад. Ба ҳайси омилҳои кӯмакунанда ин воҳид ҳамчунин бояд ҳама гуна иттилооти берунро, ки барои ноил шудани идора ба дастовардҳо, мақсад ва вазифаҳои дар бахши тартибот алоқаман аст, назорат кунад ва ин маълумотро бо роҳбарияти олии ва роҳбарии муассиса мубодила намояд. Ин гуна маълумот метавонад иборат бошад: хулосаҳои аудиторӣ, тағйирот дар қонунгузорӣ, ки ба фаъолияти муассиса таъсир мерасонанд ё роҳбарияти нав, тартиботи амалиётӣ ё барномаҳои умумии марбут ба ташкилот.

Ташкилот имкон дорад, ки ба таври самаранок ва фаъол вазифа ва ӯҳдадориҳои худро дар таъмини адолат иҷро намояд, инчунин ба таври самарабахш маълумоти заруриро бо

тарзи дуруст ва саривақт ҷамъоварӣ намуда, пешниҳоди мансабдорони марбутатаи давлатӣ гардонад.

Барои роҳбарони сатҳи миёна зарур аст, ки онҳо бояд маълумоти таҳлилиро, ки имкон дорад ғаёлияти мушахасро, ки иҷрои он зарур аст, муайян ва дастрас намоянд, ки он ба ростқавлӣ ва дурӣ чустан аз фасод дар соҳаи масъулияти худ мусоидат менамояд. Ҷузъии ин иттилоот аз сатҳи дастур вобастагӣ дорад.

Ҷузъиёти ин иттилоот аз сатҳи дастур вобастагӣ дорад.

Иттилооти пешниҳодшуда бояд возеҳ, содда, таҷзияшуда ва барои ба таври муассир пайгирӣ кардани рӯйдодҳо, амалиётҳо дастрас бошад, ки он ба ин васила ба воқуниши ғаврӣ мусоидат кунад.

Хулоса, тамоми мансабдорони давлатӣ вобаста аз сатҳи ваколат ва дараҷаи масъулиятшон барои тамомияти институтсионалӣ маълумот мегиранд, ки ба онҳо дар муайян кардани ҳадафҳои стратегии зиддикоррупсионӣ, нақшаҳои солонаи рушд дар ин мавзӯ иҷро мешаванд, оё ҳадафҳои институтсионалӣ барои шаффофият, волоияти қонун ва ҳисоботдихӣ риоя мегарданд.

2.6.3 КОММУНИКАТСИЯ

Коммуникатсия - ин раванди бетанаффусу беғосилаи алоқа, робита ва муоширатест, ки ҷараёни давомдори таъмин, мубодила ва гирифтани иттилооте мебошад, ки муассиса барои ҷамъоварӣ ва паҳн намудани маълумоти дахлдор уҳдадор мешавад, ки онро аз ҳолатҳои коррупсионӣ ҳифз карда, муккамалӣ ва яклухтии онро таъмин намояд. Коммуникатсияи дохилӣ - ин воситаи интиқоли иттилоот, иртибот ва паҳнкунии иттилоот дар тамоми муассиса мебошад.

Ин гуна маълумот ба шахсони мансабдори давлатӣ имкон медиҳад, ки аз роҳбари муассиса ва роҳбарияти олий маълумоти дақиқ, паёми возеҳро бигиранд, ки уҳдадорҳои зиддикоррупсионӣ, назорати дохилӣ ва баланд бардоштани бавиҷдонӣ ва ростқавлӣ аз назари ҷиддӣ муносибат кунанд ва рафтору амали софдилонро ҳатман дар ғаёлияти хеш ва муассиса ба инобат гиранд.

Муоширати беруна ду самтро дар бар мегирад: аз як тараф, он ба муассисаҳо иттилооти берунаро вобаста ба арзишҳо ва принципҳои он медиҳад ва дар айни замон он шабакаест, ки ки тавассути он ташкилот иттилоотро ба ҷонибҳои берунӣ дар ҷавоб ба эҳтиёҷоти хеш, интизориҳои ҷашмдошт ва тамомияти институтсионалӣ ва меъёрӣ мерасонад;

Ҳамин тавр, муоширату иртибот бо дигар мақомоти давлатӣ, сохторҳои хидматрасон, васоити ахбори омма, шаҳрвандон ва ҷонибҳои дигари манфиатдор ба муассиса имкон медиҳад, ки иттилоотро барои таҳия ва беҳтар ҳаллу фасл ғаёлиятҳои рисолатӣ, ҳадафҳо, вазифаҳо ва бартарф кардани тамомияти таҳдидҳо, ки муассиса бо он бархӯрд мекунад, баҳри ҳифзи ҳадафҳо ва мавҷудияту пешравии хеш ҷамъоварӣ ва таъмин намояд.

Бо вучуди он ки роҳу воситаҳои зиёде барои муассисаҳо мавҷуданд, ҳар як ташкилот бояд онеро интихоб кунад, ки мувофиқи салоҳият ва вазифаҳои он зиёдтар мувофиқ бошад.

2.6.4 НАҚШАИ НАВИШТАШУДАИ АЛОҚАИ ИНСТИТУТСИОНАЛӢ

Усулҳои коммуникатсионӣ дар идора дар худ мудирӣ, равандҳои директивӣ, ҳисобот, ёддоштҳо, дастурҳо, расмиёт, ҳисоботи омӯрӣ, огоҳиномаҳо, тахтаи эълонҳо, вебсайтҳо, интернет, маълумоти сабшуда ва видео, почтаи электронӣ ва баромадҳо ва ғайраро дар бар мегиранд.

Ин усулҳо бояд сифати иттилоотро аз нуктаи назари тамомият, эътимодноӣ, мукаммалӣ, саҳеҳӣ ва муҳимият таъмин кунанд; ифшои маълумоти носаҳеҳ ё иштибоҳӣ ба обрӯи муассиса таъсир расонида, эҳтимолияти матирикунонии коррупсияро зиёд мекунад. Ҳамин тариқ, ба муассисаҳо лозим аст, ки шабакаҳои иттилоотии худро тарроҳӣ, идора ва озмоиш кунанд ва нақшаи пайваस्ताи такмилдиҳиро барои таъмини муассирӣ ва эътимоднокии иттилооте, ки интиқол дода мешавад, назорат ва пайгирӣ кунанд.

Ҷаъолияти низоми иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ бояд ба нақшае асос ёбад, ки ҳадафҳо ва вазифаҳои онҳо бо тарҳи стратегии институтсионалӣ робита дошта бошанд, то механизмҳои муайян кардани ниёзҳои ояндаи иттилоотро таъмин намоянд. Ғайр аз он, дар доираи раванди идоракунии иттилоот, муассиса бояд инфрасохтори технологияи худро назорат, таҳлил, арзёбӣ ва такмил диҳад, то қобилияти худро дар посух ба дархостҳои қорбарон баланд бардорад.

Роҳбари муассиса ва роҳбарияти олий бояд давра ба давра тавассути механизмҳои мувофиқ сифати иттилооти таҳия ва интиқолшударо тибқи дастурҳои дар нақшаи доимии беҳлошт ва такмили системаҳои иттилоотӣ мунтазам назорат кунанд. Ин амалҳо бо назардошти омилҳои, ба назар гирифта мешавад, ки ба монанди; саҳеҳии мундариҷа, инчунин аҳамият ва дастрасии маълумот. Бояд тазаққур дод, ки иттилооте, ки муассисаҳо бо тарафҳои берунӣ мубодила мекунанд, одатан аз рӯи ўҳдадорихои ҳуқуқӣ дар иртибот ба шаффофият, ҳисоботдиҳӣ ва дастрасӣ ба иттилоот иборат аст. Ҳамин тариқ, маълумоте, ки мақомоти давлатӣ чамъоварӣ мекунанд, ба ҳамагон дастрас аст; шахсони мансабдори давлатӣ ба инҳо ҳуқуқҳои истисноӣ надоранд ва он бояд ба довталабон дастрас бошад.

2.6.5 КОММУНИКАТСИЯИ САМАРАНОКИ ДОХИЛӢ

Коммуникатсия ва ё муоширати самараноки дохилӣ ҷузъиёти асосӣ дар таъмини саривақтӣ ва мувофиқи татбиқи қоидаҳои саҳеҳият ва дастури роҳаномӣ оид ба ростқавӣ, поквичдонӣ ва содиқӣ нақши муҳим мебозад, зеро нашри иттилооти дар боло зикршуда аз Роҳбари муассиса дар бораи чиддӣ будани ўҳдадорихои зиддикоррупсионӣ зарурати чиддиро ба миён меорад. аст. Аз ин рӯ, сохторҳои давлатӣ бояд механизмҳои таҳия кунанд, ки чараёни амудӣ, уфуқӣ ва байнисоҳавии дохили ташкилотро осон намоянд, то мубодилаи ҷаъолу динамиқӣ, оддиву очилонии иттилоотро дар байни шабакаҳо ва хатҳои мухталифи ҳуқумат осонтар кунанд.

Шахсони мансабдори давлатӣ бояд дар бораи вазифаҳои мушаххаси худ ба таври возеҳ тавассути механизмҳои расмӣ иттилоъ дода шавад, то онҳо масъулияти худро оид ба ҳимояи бавичдонӣ ва ростқавлии хеш тақвият диҳанд, зеро қори онҳо бо вазифаҳои дигари

давлатӣ ва шахсони сеюм, барқароркунии муошират бо дигар ташкилотҳо алоқамандӣ дорад. Ин равиши пешгирӣ ва боздории амалҳои осебазири ба фасод устувор месозад.

Ба ғайр аз он, иртибот оид ба масъалаҳои бавичдонӣ ва ростқавлӣ боз унсурҳои дигаре муҳиме вучуд дорад, яъне огоҳкунии шахсони мансабдори ҳукумат зарур аст, то онҳо дарк кунанд, ки назорати мавҷуда риоя намешавад, онҳо бояд на танҳо ҳодисаро таҳлил ва ҳуҷҷатгузори кунанд, балки сабабҳои асосиро низ ошкор кунанд, то норасоии низоми ва номувофиқатии назорати зиддикоррупсиониро ислоҳ карда тавонанд.

Ҳолатҳои ба назар мерасанд, ки дар баъзе аз минтақаҳои муассиса дар ҷойҳои дурдасти ҷуғрофӣ муваққатан ё давра ба давра ҷойгир шудаанд, дар ин сурат, ташкилот бояд кӯшишҳои махсусро барои таъмини робитаи доимӣ байни роҳбарияти олӣ ва ҳамаи менечерони амалиётӣ анҷом диҳад ва барномаҳои минтақавӣ ба тарви ба талабот ҷавобгӯ таҳия намоянд.

Ин амали ҳамкориҳои муштарақ бояд синергияҳоеро (нерӯҳои ғайри дучанда) эҷод кунад, ки ба таъмини он, ки тамоми шахсони мансабдори давлатӣ, новобаста аз он ки дар кучо ҷойгиранд, дар самти ҳадафҳои яхела кор кунанд ва ҳар як соҳа аз нишондиҳандаҳои тамомияти ҳамдигар ва дастурҳои зиддикоррупсионӣ оид ба ростқавлию бавичдонӣ огоҳ бошанд.

Ташкилот бояд механизмҳои мувофиқеро эҷод кунад, ки ба шахсони мансабдор имкон диҳад, ки маълумоти марбут ва дахлдори ростқавлӣ ва софдило ба сатҳҳои болотар, новобаста аз роҳбари бевосита ба роҳбари қарорқабулкунанда расонанд. Дар навбати худ, роҳбари муассиса ва роҳбарияти олӣ бояд хоҳиши самимии гӯш карданро нишон диҳанд.

Амали муқаррарии ин кор сохтани вебсомонаҳо, суроғаҳои электронӣ, телефонҳо ё паёмдони суроғаҳои электронӣ мебошад. Ҳама парвандаҳои воридотӣ бояд ба қайд гирифта шаванд ва ба таври таъҷилӣ дар доираи як ваколати дақиқ муайян карда шаванд.

Чӣ гунае, ки дар болотар хотиррасон кардаем, кормандон бояд итминон дошта бошанд, ки барои гузориш додан дар бораи амалҳои коррупсионӣ ё вайронкунии сиёсати ягонагӣ ҳеҷ гуна қасос гирифта намешавад. Дар акси ҳол, самарабахшии механизми фошкунӣ ва ё ошкоркунӣ ба таври ҷиддӣ хоҳиш хоҳад ёфт.

Ҳамчун илова, ба паёмҳои шабақавӣ оид ба ҳуқуқвайронкунии муассисаҳо агентҳои механизмҳоеро таҳия мекунанд, ки ба шахсони мансабдори ҳукумат ва шахсони сеюм барои такмили ин ташкилот, ба монанди паёмдони суроғаи электронӣ, суроғаи электронӣ ё хатҳои фаврӣ пешниҳод мекунанд. Ниҳоят, кодексҳои ахлоқӣ ва рафтор ҳамчун усули иртиботи дохилӣ, ки иттилоотро дар бораи амалҳои қобили қабул ва ғайри қобили қабул, ҳамчунин қибатҳои рафтори номувофиқро паҳн мекунанд, нақши муҳим ва ҷиддиятеро дорост.

2.6.6 КОММУНИКАТСИЯИ БЕРУНИИ САМАРАНОК

Барои оне, ки хоҳиш додани фасоди эҳтимолӣ аз ҷониби тарафҳоро фароҳам орем, муҳим аст, ки ташкилотҳо бо ҳама созмонҳои, ки метавонанд ба тамомияти ғайриҷаҳид, барномаҳо,

лоихаҳо, амалиёт ва дигар фаъолиятҳои институтсионалӣ таъсир расонанд, робитаи самаранок барқарор созанд.

Аз ин рӯ, муассисаҳо бояд бо дигар мақомоти давлатӣ, таъминкунандагон, пудратчиён, мушовирон, шахрвандон ва дигар гуруҳҳои манфиатдор шабакаҳои расмии робитаро таъсис диҳанд, ки метавонанд ба сифат ва рушди вазифаҳо, маҳсулот ва хидматгузориҳо аз ҷониби муассиса пешниҳодшаванда мутобиқи салоҳият ва уҳдадорихои худ пешбарӣ намоянд.

Истифодаи муккамали фазои шабакаҳои иҷтимоӣ ва дастовардҳои технологӣ дар истифодабарии таҷрибаҳои мазкур мусоидат менамояд. Новобаста аз воситаҳои, ки тавассути он иттилоот аз манбаъҳои беруна ба даст меоянд, бояд коркард ва расман ҳуҷжатгузорӣ шуда, ҳамчунин мавриди назорати ҳамешагӣ оид ба сифати самаранокӣ ва амалкунии фаъл қарор гиранд, таҳти назорати доимӣ қарор доштани он дар баланд бардоштани сатҳи сифат таъсири хешро мегузорад.

Ба ин тариқ, муҳим он аст, ки муассиса қафолати таъмин намояд, ки ҷониби берунӣ, ки бо ӯ дар муошират аст, оид ба қоидаҳои ахлоқии рафтори ин ташкилот маълумот дода шавад ва дар бораи рафтори номатлуб, аз қабилӣ пешниҳоди векселҳои носаҳеҳ ё кӯшиши ришвахорӣ ба қарорҳои давлатӣ, маълумот диҳад, дар миёни ин гуна муносибатҳо ҳолатҳои коррупсионӣ ошкор гардида, мучозоти худро мегиранд.

Инфрасохтор, ки коммуникатсия ва муоширатро таъмин менамояд, вобаста аз фаъолияти ташкилот дар иртибот бо хусусият, ҳаҷм ва вақолати худ фарқ мекунад. Бо вучуди ин, ҳар як мақомоти давлатӣ бояд қафолат диҳад, ки робитаҳои он бо таҷрибаи пешқадам тавассути сиёсатҳо ва барномаҳои возеҳ аз ҷиҳати арзёбии саривақтӣ ва хароҷотӣ, ғайриқарорӣ бояд мувофиқ бошанд.

2.6.7 СУПОРИДАНИ ҲИСОБОТ

Фаъолияти коммуникатсионӣ бояд ҳисоботҳои институтсионалиро бо назардошти (аз қабилӣ ҳисоботҳои бучавӣ, молиявӣ, амалиётӣ ва барномавӣ) бо сифат, мундариҷа ва миқёси мувофиқ таҳия намояд, ки аз ҷониби роҳбари муассиса, роҳбарияти олий ва дилхоҳ қароркунанда, ки масъулиятшиносанду тибқи таъинот уҳдаи назораткуниро доранд, мебошад, ки ҳамаи ҳуҷжатҳои марбут ба ҳисоботҳо назорат шаванд.

Барои он, ки ҳисоботҳо аризишҳои муассисавиро дастгирӣ намоянд, роҳбари муассиса ва роҳбарияти олий бояд механизмҳои мувофиқкери таҳия кунанд, ки тавассути он принципҳои калидӣ ба монанди эътимоднокии маълумоту додаҳо метавонанд барои таҳия ва эҷоди ҳисоботҳои саҳеҳ ва пастсифат дода шаванд. (масалан, ҳаҷми нокифоя ё пешниҳоди аз ҳад душвор)

Ҳамчунин дар ҳисоботҳо набояд рӯйдодҳо ва рақамҳои зиёд ва ё кам ба ҳоҷатгузорӣ шаванд, ба ҳисоботҳои ҳаҷми, ки оид ба мавзӯи маълумоти камеро дар даст дорем, ки метавонанд, ба мавқеи объект таъсир расонанд, ё ҳама санаду далели онро ноҳақ гиранд. Аз ин рӯ, муассиса бояд сиёсати таҳияи ҳисоботу гузоришҳоро ба таври расмӣ таҳия ва ҳуҷжатгузорӣ кунанд, ки дар он марҳилаҳои мушаххаси ҳар яке аз марҳилаҳои муҳталиф мавҷуданд:

чамъоварии иттилоот, санчиши маълумот, тафтиши алоқамандӣ ва муккамалии иттилоот, санчиши ниҳой аз ҷониби мақомоти салоҳиятдор ва нашри ниҳоии хуччат.

Азбаски ҳисоботнависи сахҳеҳу муккамал бояд аз назари мантиқӣ мувофиқ таҳия шуда бошад, пеш аз ҳама роҳбари муассиса ва роҳбарони баландпоя дар соҳаҳое, ки масъулият ба дӯш гирифтаанд, бояд тамоми маълумоти истифодаи захираҳо, буҷа ва ҳисоботи молиявиро, ки барои дуруст дарк кардани мавқеи корхона заруранд, фошу ошкор кунанд. Тавассути ин гуна фаъолиятҳо, ташкилот мувофиқи қонунгузории амалкунанда шаффофият ва ҳисоботдиҳиро баланд мебардорад.

Бо назардошти аҳамияти таҳия кардани ҳисоботҳо, ки ҳолати фаъолияти институтсионалӣ ва пешрафтро барои ноил шудан ба ҳадафҳо дақиқ инъикос мекунад, муҳим он аст, ки роҳбари муассиса ва роҳбарони баландпоя вазифаҳои дохилиро дуруст ва возеҳ муқаррар кунанд. Ҳамин тавр, тартиботи иттилоотӣ ва иҷозатдиҳиро дар байни шахсони мансабдори давлатӣ, ки дараҷаҳои гуногуни масъулият доранд, ба таври муассир нашр кардан мумкин аст.

Ҳамин гуна, сиёсати таҳиякунии ҳисоботҳо талаб мекунад, ки иттилооту маълумоти оврадашуда барои роҳбарияти боло дастрас бошад; роҳбар бояд талаботҳои иттилоотиرو барои таъмини кори дуруст муайян кунад ва инчунин дақиқ иҷро шудани сатҳи вазифаҳоро муайян кунад.

Кормандоне, ки ба таҳия ва нашри ҳисоботҳо машғуланд, бояд дар бораи чараёни ҳисоботдиҳӣ, аз ҷумла, ваколатҳо ва сатҳҳои санчишӣ, ба хоҳири пешгирии талошҳои такрорӣ, дастурҳои ихтилофӣ ва нофаҳмиҳо, ғалатнигорӣ бояд аз миёни кормандони корхона огоҳии баландтару амиқро доро бошанд.

Одатан дар чараёни таҳияи ҳисоботҳои зуҳури хатарҳо бо сабаби набудани иртибот байни фаъолияти амалиётӣ ва идоравӣ ба вучуд меоянд. Бо вучуди ин, сиёсати ҳисоботдиҳӣ бояд сохтори муносибату равобити муштаракеро талаб мекунад, дар ҳолати зарурӣ ҳисоботнависон ин гуна сохторро таъсис додаанд, ки робитаи муассиру самарабахшро дар байни роҳбарияти баландмақом, миёна ва кормандони амалиётӣ барқарор карда, таҳияи ҳисоботҳо осонтар мегардад.

2.7 МОНИТОРИНГ ВА МОДИФИКАТСИЯСОЗӢ

2.7.1 ЧАРАӢНИ МОНИТОРИНГИ МУНТАЗАМ

Ҳатто агар низоми пешгирии коррупсия кофӣ бошад ва ягон ҳодисаҳои ҷиддии коррупсия ё вайронкунии тамомият вучуд нашошта бошад, ташкилотҳо бояд зиракӣ нишон дода, пайваста ва бидуни фосила назорат кунанд.

Роҳбари ташкилот ва роҳбарони баландпоя бояд дурнамоеро таҳия кунанд, ки кафолати мавҷудияти мониторинги чараёни бетарафус ва самаранокро таъмин кунад, ҳангоми бо назардошти имконияти гузаронидани арзёбии мустақилона камбудихое, ки пайдо мешаванд мавриди ҳаллу фасли саривақтӣ қарор мегирнад. Мониторинг ва арзёбии муассир бояд ба андозагирии натиҷаҳо ва пешрафти расидан ба ҳадафҳо равона карда шуда, аммо дар обзори иттилоотӣ набояд, ки оид ба фаъолиятҳои мониторинг, натиҷаҳо ва баргузориҳои чорабиниҳо баён шуда бошад. Шақлҳои гуногуни арзёбиҳо мавҷуданд, ки

ташкилот метавонад, ки барои ҷанбаҳои мушаххас, ба мисли татбиқи лоиҳа, арзёбӣ ва мусоидат анҷом диҳад.

Тарҳҳои намудани арзёбӣ дар ҷараёни ташияшавӣ барои муайян кардани устувории назорати пешгирии коррупсия ва арзёбии имкониятҳои муваффақ кӯмаки беандоза мерасонад. Он қабл аз иҷрои назорат иҷро карда мешавад ва таҳлили усулҳои андозагириро мувофиқи мушкили мушаххасе, ки бояд ҳал карда шавад ва захираҳои, ки барои ташкилот мавҷуданд ва ташкилот онро барои пешравӣ истифода мебарад. Арзёбии роҳандозӣ муҳим аст, ки заро татбиқи бояд барнома ба таври беҳтарин анҷом дода шавад. Ин баҳодихӣ ҳангоми муқаррар намудани назорати зиддикоррупсионӣ гузаронида мешавад ва санҷиши дурусту саҳҳеҳи амали хизматчиёни давлатиро дар бар мегирад.

Ҳадафи арзёбии таъсир чен кардани таъсири система аз ҷиҳати сифат ва миқёси он мебошад. Ин баҳодихӣ пас аз иҷрои барнома гузаронида мешавад ва санҷиши беҳтар шудани вазъи мушаххаси истифодаи Барнома дар муқоиса бо вазъе, ки дар барнома омадааст роҳандозӣ нагардидааст.

Шарҳи ҳамарӯзаи мустақили санҷиш бо бахшҳои алоҳидаи низоми назорати дохилӣ робита дорад.

Барои муайян кардани ҳаҷм ва арзёбиҳои мустақили ҳамарӯза, муассиса бояд натиҷаҳои арзёбии хатари коррупсияро ба назар гирад. Ин баҳодихӣ одатан дар дохили кишвар гузаронида мешавад ва барои муайян кардани ҷойгоҳ ва соҳаҳои марбут ба ташкилот бахусус ҷойгоҳҳои осебпазири ташкилот кӯмак мерасонад.

Муассиса ҳамунин бояд пас аз тағиротҳои мувофиқ ба нақшаҳои дурнамои ташкилот, ҳангоми зиёд шудан ё кам шудани қобилияти кормандон ё институтсионалӣ, ё вақте ки системаҳои иттилоотӣ бо истифодаи захираҳои давлатӣ ба таври назаррас тағир ёфтанд, бояд баҳодихии мустақилона гузаронад.

Ҳатто дар сурати мавҷуд набудани тағироти мувофиқ дар фаъолиятҳои марбут ба захираҳои давлатӣ, гузарондани баҳодихии мустақилонаи ин фаъолиятҳо айни муддао буда, ҳама гуна амалҳои марбут ба коррупсия осебпазирбударо арзёбӣ мекунад.

Илова бар ин, дурнамои мониторинги доимиву бетанаффус ва арзёбии мустақил бояд ба таври возеҳ ҳуҷҷатгузорӣ карда шуда, ба кормандони муассиса расонида шавад. Ташкилот бояд назоратро аз ҷониби ҳайати кормандони дорои дониши мувофиқи касбӣ ва ахлоқӣ таъмин кунад.

Хулосаҳо ва натиҷаҳои баҳодихӣ бояд ба шахсони мансабдори дахлдори давлатӣ дастрас бошанд, то онҳо тавонанд кори худро беҳтар кунанд ва саҳми хешро нисбати бавиҷдонӣ, ростқавӣ ва софдилӣ гузоранд.

2.7.2 ТАҲЛИЛИ ДАРСҲОИ ОМУҲТАШУДА

Дар натиҷаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии мебояд, ки баҳри беҳтарсозии коркардҳо, таҳияи нақшаҳо ва татбиқи чорабиниҳо идоракунии хатарҳои коррупсиониро ҳамчун меҳвари фишанг истифода баранд. Татбиқ ва ҷорисозии низоми пешгирикунандаи коррупсия наметавонад, ки мавҷудияти парвандаҳои ҷиноӣ ва парвандаҳои

коррупсиониро аз назар дур созад. Азбаски ягон система ва низом комилу пурра ва идеали нест, баъзан аз назоратро метавонанд, ки дур бошанд, аммо камбудихои сохториро саривақтӣ муайян кардан мумкин аст.

Аз ин рӯ, дар доираи баргузори мониторинги иҷроӣ барнома таҳлили муфассалу дақиқа, ки бо ҳолатҳои коррупсионӣ реша давонда ва ҷойгоҳу мақоми фасодона дорад, истифодаи натиҷаҳо барои тақмили бефосилаи система зарурати мунтазамро тақозо мекунад.

Роҳбари муассиса ва роҳбарони баландпоя, дар ҳамкорӣ бо шӯъбаи зиддикоррупсионӣ ва аудиторони дохилӣ, бояд муоширати ҳамкорӣ дошта бошанд, барои онҳо, ки масъалаҳои мушаххасро ҳаллу фасл намоянд ва дар дарсҳои омӯзишӣ иштирок кунанд. Таваҷҷути тамоси муносибатҳои фаъолу динамикӣ фикру мулоҳизаҳои бозгашта, ташкилот метавонад, ки мушкilotи сохториро, ки зуҳури коррупсияро имконпазир месозад, дар натиҷа барномаи мукаммали институтсионалии комилро тақмил дода, дар андешидани чораҳои муассир нисбати пешгирии дар оянда тақрор нашудани ин мушкilotро мусоидат менамояд.

Ба сифати намуна, саволҳои зерин бояд матраҳ гарданд, то посухҳои онҳо ба талошҳои зиддикоррупсионӣ таъсиргузор бошанд, ҳамчунин мусоидат дар мутамарказонидани захираҳои институтсионалӣ то муассир, самаранок ва сарфакорона истифода шаванд:

- Амали фасод чӣ гуна сурат гирифт?
- Кадом ҷузъиёти назорат аз фаъолият бозмонд? Барои чӣ?
- Аз кадом меъёрҳои назоратҳо дур шудан мумкин аст? Аз ҷониби кӣ?
- Чаро амали ғайриқонуни қаблан ошкор карда нашуд?
- Чӣ гуна нишондиҳандаҳо (байрақчаҳои сурх) аз ҷониби роҳбарияти сохторҳо, роҳбарони муассисаҳо, роҳбарияи олий ва сохторҳои назоратӣ ишора нашудаанд? Барои чӣ?
- Чӣ гуна метавон рафтори ғайриқонуниро дар ояндаро пешгирӣ кард ва чӣ гуна ошкор кардани он роҳи осон дорад?
- Кадом ҷузъиёти назоратӣ ба тарви ҳатмӣ ба ислоҳот ниёз дорад?
- Барои ҳифзи яқлуктӣ ва мукамалӣ бояд кадом равандҳоро тақмил додан зарурат дорад?
- Кадом таҳсилоти иловагӣ ва тақмили касбӣ лозим аст?

3

ҶАБҲАҲОИ ИЛОВАШУДА

3.1 ҲАМКОРӢ БО ДИГАР МУАССИСАҲОЕ, АЛАЙҲИ ФАСОД МУБОРИЗА МЕБРАНД

Мубориза алайҳи фасод таъсиси муассисаҳо ва институтҳоеро талаб мекунад, ки барои пешгирӣ ва мубориза бар зидди коррупсия чораҳои мушаххас андешанд. Ҳамкорӣ миёни ниҳодҳои мубориза бо фасод, аз қабيلي МОА, созмонҳо ё комиссияҳо бо рисолати пешгирии коррупсия замина ва таҳкурсии муҳимро мегузорад. Бо назардошти ин гуна андешаҳо чунин заминаҳои бунёдӣ ва организмҳо барои ба даст овардани натиҷаҳои назаррас мусоидат намуда, ҳамкориҳои байни муассисаҳоро тақвият бахшида, мубориза алайҳи фасодро пурзӯр менамояд.

3.2 ҲАМКОРИҲОИ БАӢНИ МАҚОМОТҲОИ ОЛИИ АУДИТ (МОА)

Азбаски фасод зуҳуроти муқаррарие дар ҷомеаҳо мухталиф қабул шуда, дар шаклҳои гуногун зоҳир мешавад, сарфи назар аз шакли идоракунии ҷомеаҳо, мубориза бар зидди коррупсия уҳдадории пурраи ҳар як ниҳодро дар ташаққули фарҳанги ахлоқи ҷамъиятӣ бо иштироки фаъоли шаҳрвандон талаб менамояд.

Бодарназардошти афкори мазкур МОА дар ҷилавгирӣ аз фасод нақши муҳимро мебозад ва дар иҷроиши вазифаҳои мазкур метавонад, ки дар табудули афқору таҷриба ғолиб бошад, чуноне, ки дар изҳороти Созмони байналмилалӣ сохторҳои олии аудитӣ-149 (СБСОА-149), ки дар Лим ба тавсиб раисдааст, пешгирӣ, ошкоркунӣ ва ҷазо додан нисбат ба фаъолияти коррупсионӣ дар доираи махзани қонунгузории ҷорӣ МОА метаовнанд, ки усулҳои умумии мубориза ба фасодро таҳия намуда, бо таобудули таҷрибаи пешрафта ҷорабиниҳои шарикиро баргузор намоянд.

Бо ин мақсад, ҳар як МОА метавонад, масалан, барои ба тавсиб расондани шартномаҳои ҳамкорӣ баҳри ошкор кардани амалҳои коррупсионӣ дар хариди давлатӣ ё мубодилаи иттилоот созишномаҳои ҳамкорӣ дар амал татбиқ намояд. Ба ғайр аз он, агар заминаи қонунгузорӣ иҷозат диҳад, МОА метавонад фаъолиятҳои муштаракро ба монанди санҷишҳои муштарақ, мштирок дар баррасии муштаракро вобаста ба масъалаҳои мазкур анҷом диҳад.

3.3 ТАӢНИ АГЕНТИИ ДАВЛАТӢ

Ҳамчунин бояд агентии давлатиро метавон таъсис дод, ки идоракунии самаранок ва мубориза бо коррупсия ва баррасии парвандаҳои эҳтимолии фасодро баррасӣ кунад. Он ҳамчунин метавонад, ки барои таълими баҳши соҳибкорӣ ва муассисаҳои молиявӣ оид ба

шаффофият, ростқавлӣ ва дигар принципҳои идоракунии оқилона масъул буда, имокният дар даст дорад, ки дар сурати фасодкории байналмилалӣ бо ташкилотҳои байналмилалӣ робита дошта бошад ва ҳар гуна ҳолатҳои фасодкориро боздорад.